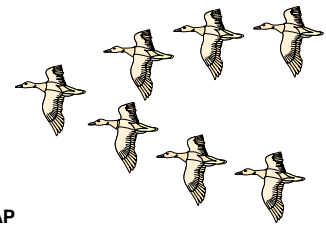

In vogelvlucht

MEDEDELINGENBLAD VAN DE VOGELWERKGROEP VAN HET HOESCHEWAARDS LANDSCHAP

NUMMER 29, OKTOBER 2013

INHOUDSOPGAVE

Artikelen

Redactioneel – <i>Han en Martin Benard</i>	3
Haas versus Havik – <i>Gerard Ouweneel</i>	3
Jagende Bruine Kiekendieven boven/in tuinen? – <i>Gerard Ouweneel</i>	3
Oehoe te Strijensas – <i>Arie Leijdens</i>	4
Een hectische dag voor de bescherming van weidevogels – <i>Marianne van der Waal</i>	5
Velduil – <i>Janus Verkerk</i>	6
Een halve eeuw broedvogelonderzoek op de Korendijksche Slikken – <i>Gert Huijzers en Gerard Ouweneel</i>	7
Slechtvalken in Zuid-Holland 2013 – <i>Martin Mollet</i>	14
Zuid-Hollandse vogelaarsdag in Noordwijk – <i>Gerard Ouweneel</i>	17
Blauwe of Grauwe? – <i>een mailwisseling naar aanleiding van een raamslachtoffer</i>	17
Paradise Lost – <i>Gerard Ouweneel</i>	19
Reality check: vergelijking legbegin bij roofvogels – <i>Martin Mollet</i>	22
Rol Oudeland van Strijen bij doorstart Zweeds dwergganzenproject – <i>Gerard Ouweneel</i>	23
Naschrift: Opnieuw mislukt broedseizoen Dwergganzen in Zweden – <i>Gerard Ouweneel</i>	24
Recensie: Mijn roofvogels – <i>Gerard Ouweneel</i>	25
Blunder oeverwaluwwand – <i>Janus Verkerk</i>	26
Jachtstandpunt – <i>Hoekschewaards Landschap</i>	27
Verslag VWG-voorjaarsvergadering 28 maart 2013 – <i>Peter de Barse</i>	27

Bijlagen

Broedvogels Korendijksche Slikken	bijlage A
Adressenlijst leden Vogelwerkgroep	bijlage B

Foto voorkant

IJsvogel bij de Geertruida Agaathapolder – <i>Martin Mollet</i>

Redactioneel

Han en Martin Benard

Dit nummer kent weer een gevarieerde inhoud. Hoofdmoot vormt de verslaglegging van een project met een lange adem: de broedvogelmonitoring van de Korendijksche Slikken, die meer dan drie decennia jaarlijkse gegevens telt, maar waarvan ook gegevens van ruim daarvoor bekend zijn. Ondermeer onderzoeken, de betekenis van de Hoeksche Waard voor sommige vogelsoorten, alsmede weer diverse belevenissen uit het veld, van weidevogelbescherming tot opvallende waarnemingen, geven deze 'In Vogelvlucht' verder vorm. Veel dank aan alle auteurs en fotografen.

Haas versus Havik

Gerard Ouweneel

Op 27 juli 20-13 om 16.20 uur reed ik door de Polder Raepshille, via het wegje achter de manege. Op een net gemaaid stuk grasland rustte een Buizerd en liepen twee hazen rond, eentje niet ver uit de bomenstrook die de Hogezaandse Polder Oost scheidt van de Raepshille. Op voornoemd tijdstip stootte vanuit die strook een Havik op de haas. Gelet op de grootte betrof het een wijfje, een vogel in volledig bruin verenkleed, dus eentje van de afgelopen zomer. De Havik voerde een mislukte stootduik uit op de haas en landde kort bij het dier in het gras. De haas liep op de Havik toe, maakte frontloge halt en ging vlak voor de vogel zitten, stijf rechtop en strak als een veer uitgestrekt, mogelijk dus om zich zo groot mogelijk en dus indruk te maken. De jonge Havik kon de situatie kennelijk niet aan. Hij draaide wat rond, liet zich afleiden en schonk ook aandacht aan iets wat zich vlakbij in het gras bewoog. Maar dier noch vogel maakte aanstalten de confrontatie te beëindigen en bleven een kleine drie minuten op minder dan een meter tegenover elkaar staan. Toen pakte de Havik de biezen en vloog hij af de bomenstrook in.

Had de jonge Havik zich op de haas verkeken en miste hij nog de routine om het dier te overmeesteren? Of beschouwde ze de haas als een soort sparringpartner, als een goede oefening om 'het vak te leren'?

Jagende Bruine Kiekendieven boven/in tuinen?

Gerard Ouweneel

Naar ik meen was het de voorzitter die mij al weer een paar jaar geleden vertelde dat hij van één van de vogelwerkgroepleden had vernomen dat deze een jagende Bruine Kiekendief had gezien boven tuinen. Ik herinner mij dat het ergens in 'West' was, in Nieuw- of Zuid Beyerland. Omdat Bruine Kiekendieven altijd mijn belangstelling hebben, had ik er toen natuurlijk achteraan moeten gaan en/of tenminste die waarneming moeten noteren. Neen dus en daarvan heb ik spijt.

Tijdens het obligate kopje koffie op zondagmorgen 14 juli om 10.30 uur kwam er een man Bruine Kiekendief voor zijn doen laag (12 tot 15 meter hoogte) door Plan Oost in Maasdam. Dat deed hij zwenkend met de straatbochten mee, naar beneden spiedend en tenminste eenmaal even inhoudend, zodat het er veel op leek dat de vogel op jacht was. Vrijwel dagelijks zie ik Bruine Kiekendieven boven het dorp, waarschijnlijk op weg van en naar hun broedlocaties buiten Maasdam, langs de Oude Maas of langs het Klein Kooidiep. Deze gedragen zich echter heel anders. Ze komen hoog over en vliegen gericht. Deze vogel dus niet.

Graag hoor ik alsnog de details van de destijds door de voorzitter gemelde 'dorpsjager' uit West. Dus datum, geslacht van de vogel, locatie en gedrag. Was het eenmalige waarneming of maakte die Bruine Kiek er een gewoonte van? En ging het om een rijtjestuin of een geïsoleerde? En dan als laatste, had die Bruine Kiek succes?.

En natuurlijk zijn identieke waarnemingen van dit gedrag van Bruine Kieken welkom. Alvast merci.

Oehoe (*Bubo bubo*) in Strijensas

Arie Leijdens

De zwoele Zondagavond van 14 april zat ik om half 10 op de bank tv te kijken . Mijn aandacht wordt getrokken door de vleermuizen die telkens langs mijn raam scheren. Ik denk: eens even nader bekijken, maar dan buiten . Voor mijn huis aangekomen speur ik de schemerhemel af naar die beestjes. Tot het moment dat mijn blik valt op het dak van mijn overbuurman. Ik sta verstijfd van verbazing, heeft-ie nou een nieuwe schoorsteen erbij of is het echt wat ik denk? Ik moest is even in mijn ogen wrijven, ben direct omgedraaid om mijn vrouw en kinderen erbij te halen voor bewijs en mijn fototoestel. Toen ik terug kwam zat hij/zij er gelukkig nog. Ja ja, een Oehoe gezien, met getuigen. En foto's kunnen maken, wel met enige stress, want dit was het enige moment om alle twijfel weg te nemen. Nee, geen rook uit die schoorsteen, maar bijna uit mijn oren. Niet te geloven zo'n groot beest. We hebben zo'n 5 minuten naar hem kunnen kijken voor hij weg vloog, wie weet waarheen. Gelukkig enkele goede plaatjes kunnen schieten, want foto's maken in de donker met mijn kennis van fotografie, dan valt het niet mee om wat moois te krijgen. Maar ik moet zeggen: toch aardig gelukt zonder te shoppen. Ik heb ik hem de volgende dag bij waarneming.nl vermeld als een reguliere waarneming, maar van *Frank van der Meer* moest ik hem maar veranderen in een ESCAPE. Oké, doen we dan maar. Het zal het meest waarschijnlijke zijn, want volgens hem zijn deze vogels in dierentuinen en particulier bezit niet altijd geringd. Daarom gaat hij er vanuit dat het een escape is. Maar wat als het niet zo is? Wat dan, het is niet onmogelijk. Het verspreidingsgebied trekt misschien toch wel steeds meer naar het westen. Ik heb daarna wat gegoogled of er een vermissing gemeld werd. Ik las dat er bij een klein dierenpark de Oliemeulen in Tilburg een ontsnapte Oehoe gepest werd door de kraaien, dus heb ik contact opgenomen met het park. Daar bleek de bewuste vogel nog rond het park te zwerven. Wat de pootring betreft, die is niet te ontdekken. Misschien verborgen onder de pootveren?

Oehoe (Arie Leijdens)

Naschrift (*Janus Verkerk*)

Arie was niet de enige die de Oehoe te zien kreeg. De dagen en weken erna regende het waarnemingen van de majestueuze uil. Vooral in en rond Numansdorp werd de vogel frequent waargenomen. Tot op één van de genomen foto's duidelijk te zien was dat de vogel een ring en leren bandje aan de poot had. Toe werd duidelijk dat het om een dier ging die oorspronkelijk uit gevangenschap afkomstig was. Eerst werd gedacht dat de vogel uit Goeree kwam. Hier was n.l. een half jaar eerder een Oehoe ontsnapt uit gevangenschap. Zelfs TV Rijnmond besteedde aandacht aan deze zaak. Het dier had namelijk bij een vangpoging de eigenaar aangevallen. De Hoekschewaardse Oehoe werd later wel succesvol gevangen waarna de vogel werd terugbezorgd bij de rechtmatige eigenaar, een vogelhouder uit Wassenaar. Destijds, zo'n anderhalf jaar terug, hadden leden van het dierenbevrijdingsfront daar de

kooi opgezet. De Oehoe wist zich dus al die tijd moeiteloos in leven te houden met het vangen van in het wild levende prooien. Een knappe prestatie voor een vogel die in gevangenschap is geboren.

Teruggeplaatst in een kooi blijf je dan toch met veel vragen zitten. a) Ten aanzien van het houden van dit soort zeldzame vogels. b) Het illegaal bevrijden ervan. c) De mogelijke schade aan wilde vogels die zo'n ontsnapte Oehoe aanricht d) Last but not least: het arme dier zelf die nu weer opgesloten zit.

Eigenlijk is iedere betrokken partij een verliezende.

Een hectische dag voor de bescherming van weidevogels

Marianne van der Waal

Zoals de meeste leden zullen weten is er binnen de vogelwerkgroep een clubje mensen dat zich daadwerkelijk in het veld inzet voor het behoud van weidevogels.

Dick van Houwelingen is er zo'n 12 jaar geleden mee gestart. Momenteel zijn er zo'n 10 à 12 actieve deelnemers, die op ruim 1000 hectare nesten en pullen beschermen voor en tijdens de werkzaamheden van de boer. Ook wordt een administratie bijgehouden zodat schommelingen in aantallen niet onopgemerkt blijven.

Door langdurige kou en droogte hadden de weidevogels het afgelopen voorjaar een moeilijke start. Het aantal broedende Kievieten liet een ongekende terugval zien. Grutto's, tureluurs en scholeksters stelden het broeden lang uit met als gevolg dat er half juni nog volop pullen op het land liepen. Op de percelen aan de Waleweg, waar ik actief ben, geldt op sommige stukken "uitgestelde maaidatum", welke datum kan zijn 1, 8 of 15 juni.

Hieronder een verslag van een enerverende dag weidevogelbescherming.

Bij Kluytmans aan de Waleweg en op de Leidingstraat van Noteboom was de maaidatum al uitgesteld naar 15 juni 2013. Heel fijn natuurlijk, maar het weekend van 14 t/m 16 juni was ik naar Brugge.

Voordat ik wegging had ik Schilperoort, de boer die de percelen langs de Waleweg maait, gebeld en gevraagd of hij al plannen had. Hij zou misschien, als het weer goed was, de 15de beginnen maar hij zou dan alleen de stukken maaien waarvan ik gezegd had dat er niks zat.

Ook Cees Biesheuvel, de coördinator, gebeld en gevraagd of hij met Noteboom contact op wilde nemen. Zondagavond na thuiskomst gauw even gekeken of het gras er nog stond en ja hoor, niks gemaaid. Wel nog veel alarmerende grutto's en tureluurs.

Zondagavond laat belde Schilperoort met de mededeling dat hij maandag zou gaan maaien en dan gelijk alle percelen wilde doen omdat er voor dinsdagavond regen voorspeld was. Maandagmorgen belde hij al vroeg omdat Erik de mollenvanger hem gezegd had dat er voor 95% zeker een zomertaling zat te broeden.

Gauw ernaar toe gegaan, er stokjes bij gezet en tegen de boer gezegd dat hij er ruim omheen moest maaien.

Gruttonest (Gert Huijzers)

Wat volgde was een hectische dag met af en toe het gevoel dat het heel erg mis zou gaan. Maar achteraf kan ik gelukkig zeggen dat het meeviel en dat er hoogstwaarschijnlijk geen pullen dood gemaaid zijn.

Jan van Westen heeft zijn vrije dag er ook voor opgeofferd. Hij fietste 's morgens langs, zag dat er gemaaid werd en is er de hele dag bij gebleven. Met z'n tweeën sta je toch sterker en nu konden we samen een plan maken hoe we het zouden aanpakken.

De boer was begonnen op de 2 percelen het dichtst bij Strijen. Vandaar wilden we de pullen verjagen richting Leidingstraat waar nog niet gemaaid was. Na twee percelen ging de maaier kapot en moest de boer deze eerst thuis repareren. Wij ook even naar huis om wat te eten, de boer zou bellen als hij weer terug was. Dat deed hij inderdaad, maar intussen was hij aan de andere kant begonnen, dus bij de Leidingstraat. Dat was natuurlijk niet de bedoeling, nu zouden de pullen ingesloten worden. Jan ging met de boer in discussie (niet al te vriendelijk) of hij niet één perceel kon laten staan tot de volgende dag. Dat deed hij niet, dat wist ik al, want als de man wat in z'n kop heeft krijg je dat er niet uit. Maar ik wil de goede verstandhouding met hem graag behouden, dus er moest een alternatief verzonnen worden. We probeerden nog de eigenaar van het land te bellen maar helaas klopte het telefoonnummer niet meer.

Toen een alternatief bedacht: gezegd dat de boer weer aan de andere kant verder moest gaan. Wij plaatsten dan stokken met plastic zakken eraan over de hele lengte van het perceel en verjoegen zo de pullen steeds naar het volgende stuk, tot ze op het laatste ongemaaide perceel zaten. Vandaar moesten we ze dan vanaf de wegkant steeds verder naar achteren jagen, zodat ze niet op de gemaaide stukken terecht kwamen.

Ondertussen diverse telefoontjes gepleegd voor hulp. Henk was als enige in de gelegenheid om 's middags mee te helpen, dat scheelde weer!

In alle consternatie viel ik ook nog in de sloot waar Jan me uit moest redden. Daar hebben we wel lol om gehad, ik lag achterover tussen het riet, een soort muurtjes. Gelukkig was m'n telefoon niet nat! Mijn kont wel!!

's Avonds konden Henk en Jan niet blijven, maar we hadden met z'n drieën veel voorwerk verricht. Het laatste perceel was wel spannend. Daar heb ik zwaaiend met twee stokken met zakken eraan zigzaggend van voor naar achter gelopen, net zo lang tot er bijna niks meer alarmeerde. Toen op de trekker meegereden en tot mijn grote opluchting zag en hoorde ik niks. Uitgestapt, de stokken opgehaald en om een uur of 9 naar huis. Moe, maar toch met een goed gevoel.

Toen ik met een lekkere campari op m'n terras zat belde Cees dat het maaien bij Noteboom uitgesteld was naar de 22ste. Ik blij dat ik de volgende dag niet hoefde.....

Een paar avonden later langsgefietst en gelukkig zag ik weer pullen van grutto's en scholeksters. Wel met angst en beven naar de aanvallende kiekendieven gekeken, maar ja, dat is de natuur, nietwaar?

Velduil

Janus Verkerk

Droge en hete zandduinen in Mauretanië aan de rand van de Banc d'Arguin. Daarin één optrekje om de behoefte te doen. Een paar rietenmatten en een houten poepdoos. Toen ik voorzichtig een mat opzij schoof en naar binnen ging verstoorde ik een Velduil die op de houten wc bril zat. Deze vloog vervolgens recht de eindeloze woestijn in, een braakbal achterlatend als stille getuige.

Phobjikha valey, een winterse vallei in Bhutan. Op meer dan 3000 meter hoogte in de Himalaya.

Leefgebied van Takin en Himalayan monal. Die laatste belandde na het zien gelijk in mijn persoonlijke top 10. We waren op zoek naar Zwarthalskraanvogels Die waren er ook maar de 3 jagende Velduilen maakten zeker zoveel indruk.

Tropisch regenwoud in Suriname. Langs de rand uitgestrekte rijstvelden. Daarboven in de namiddag 9 jagende Velduilen. Goed gedocumenteerd tijdens een reis van Stichting Vogelreizen. De soort bleek bekend van beide Guyana's maar niet van Suriname. Het bleek een nieuwe soort voor dat land.

Beoordeeld en welbevonden.

Breskens begin mei. Zo'n dag om nooit te vergeten. Het regende trekvogels en er wordt geen veer gemist. Iedereen op scherp en Peter roept: "Velduil". En inderdaad, heel erg hoog, bijna buiten het normale gezichtsveld en recht over iedereen heen trok een Velduil de Westerschelde over.

Wat een vogel en wat een opportunist!

Een halve eeuw broedvogelonderzoek op de Korendijksche Slikken

Gert Huijzers en Gerard Ouweneel

Om de effecten van de aanstaande sluiting van het Haringvliet op de avifauna te kunnen meten, besloot in 1969 een team vogelaars de broedvogels te inventariseren van zowel de Korendijksche Slikken (KS) onder Goudswaard als van de tegenovergelegen Beninger Slikken. Samen staan beide gebieden bekend als ‘de Spuimond’. Dit artikel spitst zich toe op de gang van zaken op de KS, waar de sluiting in 1970 leidde tot een verzoeting van het milieu en het goeddeels wegvallen van het getij. Dat eerste broedvogelonderzoek ging door, zij het aanvankelijk niet jaarlijks. Maar vanaf rond 1980 wel, zodat met inbegrip van de monitoring van 1969 een broedvogeloverzicht van de KS te presenteren is dat een tijdvak van 45 jaren beslaat, een periode waarin zowel de terreinomstandigheden ter plekke als de Nederlandse avifauna veranderde.

Het buitendijks gelegen studiegebied vormt de uiterste zuidwestpunt van de Hoeksche Waard, daar waar het Spui zijn monding heeft in het Haringvliet. Aan de andere kant van het Spui liggen de Beningerslikken. Ouweneel e.a. (1970, 1985) geven een terreinbeschrijving van de KS van vóór 1970 en van de gebeurtenissen in de periode 1970-85. Vóór 1970 bestond het gebied uit twee delen. Gerekend vanaf de hoofdwaterkering was er eerst een graslandstrook met de fraaie naam ‘s Lands Bekade Gorzen (LBG). Dit iets ontzilte grasgors lag ingeklemd tussen de buitendijk en het tweede gebiedsdeel, de eigenlijke KS. Dit terrein werd doorsneden door getijdenkreeken en was nauwelijks begaanbaar. Enorme arealen riet, ruwe bies en zeebies floreerden. Bij laagwater in het Haringvliet viel voor de KS een tot twee- tot driehonderd meter brede slikzone droog. Zowel riet als biezen werden commercieel geëxploiteerd. Het 90 hectare metende aaneengesloten biezenveld van de KS was het grootste in Nederland. Na 1970 was het met dit samenspel van riet, biezen, slik en het altijd in beweging zijnde water gedaan. Het nagenoeg tijloos geworden milieu verzoette, er kwam een oeverafkalving op gang van circa tien meter per jaar en de riet- en biezenvelden verruigden. Binnen een paar jaar loonde het niet langer de riet- en biezencultuur voort te zetten. In het hiernavolgende relaas wordt met KS de beide terreindelen van vóór 1970 aangeduid.

Na de milieuschok van 1970 brak een ongewisse tijd aan, waarin het voortbestaan van de KS als natuurgebied aan een zijden draad hing, laat staan dat men de aanwezige potenties oppakte om via een gericht beheer de verruigde riet- en biezenarealen om te vormen tot een grasgors. Eerst nadat in maart 1977 de eigenaar aanving met de ontginning van de KS reageerde Den Haag met een ongekende, een ieder verbazende snelheid door bliksemsnel een voorlopige aanwijzing ingevolge de Natuurbeschermingswet te deponeren. Een plaquette in de kijkhut aan de Westdijk herinnert aan die stormachtige dagen, waarin uiteindelijk het voortbestaan van de KS als natuurgebied bestendiging kreeg. Anderhalf jaar later werden de toen nog 330 hectare metende KS doorgespeeld naar Natuurmonumenten (NM). Daarna zou de oppervlakte nog slinken want eerst najaar 1984 kwam de oeververdediging gereed, veertien jaren na de haringvlietssluiting. Toen waren nog eens tientallen hectaren weggevloeid in het Haringvliet.

De avifauna vóór 1970

De eerste documentatie over de vogels van de KS lezen we in een brief van 5 april 1939 van Tom Lebrecht aan Gerrit Brouwer. Lebrecht nam er drie dagen eerder circa 300 Grauwe Ganzen waar, ‘waanzinnig veel Wulpen’ en veel Tureluurs, Goudplevieren, Bonte Strandlopers, een Zwarte Ruiters en verder Smienten, Wilde Eenden, Pijlstaarten en Wintertalingen. Met de constatering ‘er stonden verschillende schiethutten maar we konden geen inboorlingen vinden om te vragen wie de jachtgerechtigde was’ besloot Lebrecht zijn ervaringen op de KS in een verslag dat verder bol stond van vogelbeschermingskwesaties waarvoor Lebrecht Brouwers aandacht vroeg.

Waardevol en inzichtverruimend is een door Rob Lathouwers (1955) samengesteld rapport dat de excursieresultaten bundelt van Rotterdamse NJN-ers die in de periode 1942-55 in totaal twintigmaal naar Goudswaard togen, meestal in het winterhalfjaar, echter ook in augustus en mei. Hun aandacht ging vooral uit naar watervogels en steltlopers. Van de laatste groep waren toen zowel de soortdiversiteit als de aantallen hoger dan tegenwoordig, hetgeen te maken zal hebben met de brakke getijdenslikken van vóór 1970. Alleen Kieviten en Goudplevieren zijn er tegenwoordig meer. Bij

enkele cijfers fronsen we nu de wenkbrauwen: 400 Zomertalingen (!?) op 18 augustus 1943 en 4000 Pijlstaarten op 20 februari 1944. De waarnemer van toen, C. van Geel, noteerde dat tijdens de jachtloze oorlogsjaren de aantallen eenden omhoogschoten, een fenomeen dat destijds ook Lebret signaleerde.

Gemeten naar de huidige situatie is de vaststelling 'Buizerd af en toe wintergast' veelzeggend. Van de Visarend lezen we 'vóór 1940 voor het laatst gezien'. Van twee op 20 februari 1944 waargenomen Poelsnippen zouden we nu natuurlijk meer willen weten. Schattingen van de aantallen broedvogels ontbreken. De zangers worden afgedaan met de mededeling dat Kleine Karekiet, Rietzanger, Snor, Veldleeuwerik en Gele Kwikstaart present waren. Tenminste zo interessant zijn de soorten die onvermeld blijven, waarbij het meest in het oog loopt het ontbreken van Kol- en Brandgans. De laatste domineert tegenwoordig het jaar rond de vogelscene op de KS.

Ouweneel bezocht de KS voor het eerst op 30 mei 1955. Toen vloog er een man Grauwe Kiekendief. Vanaf 1961 waren de KS een paar maal per jaar excursiedoel. 's Zomers waren er altijd Grote Karekieten, Baardmannen, niet zelden een Roerdomp en op de LBG Kemphanen. In 1962 broedde er mogelijk een Paapje. Door alle krek en het metershoge riet kostte het tijd de topografie van de 350 hectare metende KS te leren kennen. Vanaf 1966 kwam het tot aantalschattingen van enkele beeldbepalende soorten broedvogels.

Voor degene die nu vanaf de hoek in de Westdijk uitziert, is het moeilijk voorstelbaar hoezeer het gebied zich vóór 1970 presenteerde als twee volslagen verschillende broedbiotopen met ieder een eigen broedavifauna. De LBG bezat een weidevogelgemeenschap. De avifauna van de riet- annex biezenvelden van de eigenlijke KS was relatief soortenarm als gevolg van het instabiele milieu. De op opgeworpen heuvels staande rietschelven boden nestgelegenheid voor soorten als Hout- en Holenduif, Merel, Bergeend, Ransuil en aan Witte Kwikstaarten .

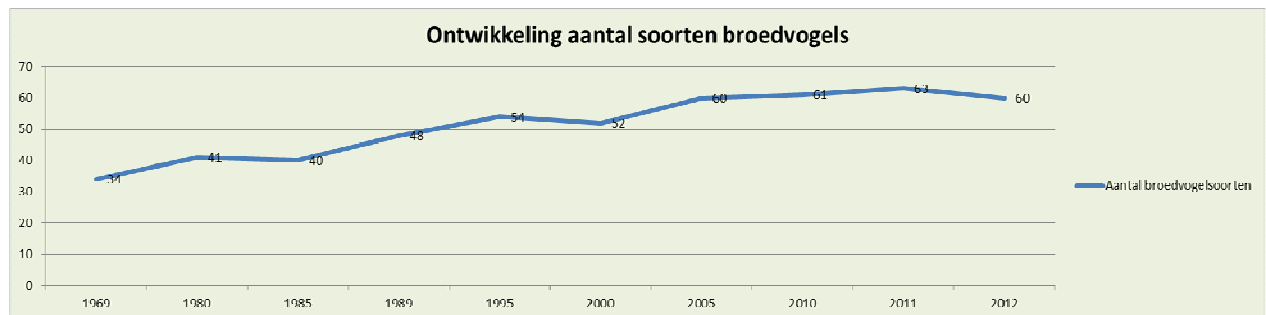
Oeverrand bij laag water, winter 1969 (Gerard Ouweneel)

Broedvogels 1969 t/m 2013

Bij de presentatie van de broedvogels vanaf 1969/1970 zijn ruwweg drie periodes te onderscheiden. In de eerste plaats is dat een periode van verval tot 1978, het jaar waarin het terrein naar NM ging. Daarna volgde een periode van geleidelijke restauratie tot 1984, waarna een derde tijdvak inzette waarin de beheerseffecten zich gingen manifesteren, resultaten die leidden tot een indrukwekkende

ontplooiing van de avifauna inzette. Na de eeuwwisseling ving in feite een vierde periode aan, opnieuw eentje van verval. Hierover leest u meer.

De getalsmatige ontwikkelingen en trends bij de soorten broedvogelsoorten die de KS herberg(d)en zijn ondergebracht in drie tabellen: zie *bijlage A*. Gelet op de kritieke gang van zaken bij de weidevogels in dit land en deze voor de KS aspectbepalend zijn of waren, werden deze apart weergegeven in tabel I. Tabel II geeft een overzicht van de soorten die in het tijdvak 1969-2013 min of meer regelmatig broedden. Tabel III toont de vogelsoorten die sinds 1969/1970 verdwenen en/of tijdelijk als broedvogel aanwezig waren. Van een aantal in deze tabel opgenomen soorten staan we niet paf. Het betreft nogal wat zomervogels en/of Rode Lijstsoorten. Bij het doornemen van de tabellen is het goed steeds ter vergelijking aan te houden dat de inventarisatie van 1969 plaatsvond in het voorlaatste jaar vóór de haringvlietsluiting.

A. periode 1971-1978

De veranderingen in het aanzien van de KS die zich na de haringvlietsluiting voltrokken, tekenden zich spoedig af. Drie weken na de ingreep, op 22 november 1970, stelde Ouweneel massale oeverafkalving vast. In de daaropvolgende zomer, die van 1971 manifesteerde zich reeds alom de verruiging door Braam, Engelwortel, Haagwinde en Harig Wilgenroosje in de riet- en biezenvelden. De onomkeerbare uitdroging en verzoeting van de KS verliep snel.

Helaas bleef na de monitoring van 1969 de eerste jaren na de ingreep van 1970 een integraal broedvogelonderzoek uit. Pas in 1978 was het zover. Toen bleek dat een aantal soorten van het stabiele (zoetwater)milieu zich op de KS hadden gevestigd. Voorts ook de Patrijs, die kennelijk toen nog binnendijks over een zodanige surpluspopulatie beschikte dat ze daaruit de verruigende KS kon annexeren. Met een verbazingwekkende populatie-explosie was in die verruiging de Bosrietzanger de grote overwinnaar. Voorts verschenen Blauwborsten. In de wegwijnende rietvelden liepen Snor en Baardman op hun laatste benen. Met uitzondering van de Kemphaan en de Zomertaling bleven de weidevogels op de LBG op het niveau van 1969. Met deze beide soorten ging het in de jaren zeventig landelijk mis. Ondertussen zaten de bij het gebied betrokken instanties elkaar in de haren. De eigenaar van de KS zag de lucratieve riet- en biezensteelt. Bovendien moest hij toezien hoe het terrein verdween in het Haringvliet. Toen zomer 1978 het broedvogelonderzoek weer werd opgepakt, was er zicht op behoud van het gebied en tekende zich onder het bewind van NM een beloftevolle doorstart af.

B. periode 1979-1984

NM voerde een doordacht plan uit met twee hoofdoelen. Het verruigende rietland werd grotendeels omgevormd tot open grasland. Voorts kwamen financiële middelen beschikbaar voor de aanleg van een oeververdediging, die bestond uit een directe oeverwal aan de Spuizijde en een vóóroeververdediging aan de Haringvlietkant. Dit kostbare karwei kwam pas in 1984 gereed. Twee brede krekken die vanuit het Haringvliet respectievelijk het Spui de KS binnengaan, behielden hun open monding op het buitenwater.

Om tot grasland te komen koos NM ervoor om jaarlijks in blokken van 40 à 50 hectare te maaien en vervolgens jongvee in te scharen op basis van een dichtheid van ruwweg twee stuks per hectare. Om diverse redenen zag NM af van een jaarrondbegrazing. Ter bevordering van de diversiteit besloot men om op circa een kwart van de totale oppervlakte de vegetatie haar gang te laten gaan.

Parallel aan de veranderende terreinomstandigheden wijzigde ook de avifauna. Tabel I met het aantalverloop van zeven kernsoorten weidevogels laat zien hoezeer deze van meet af aan het nieuw ter beschikking gekomen grasland annexeerden. Zo wist de voorheen uitsluitend op de LBK broedende Grutto tussen 1978 en 1984 het aantal broedparen te verviervoudigen. De annexatie door ruigtevogels nam kwa soort en aantal in omvang toe. De Middelste Zaagbek vestigde zich en de Krakeend begon aan een groeispurt. Baardman en Snor, karaktersoorten van de pre-afsluitperiode verdwenen nagenoeg of geheel. Als in de gehele natie beleefde de Bruine Kiekendief een welkome comeback.

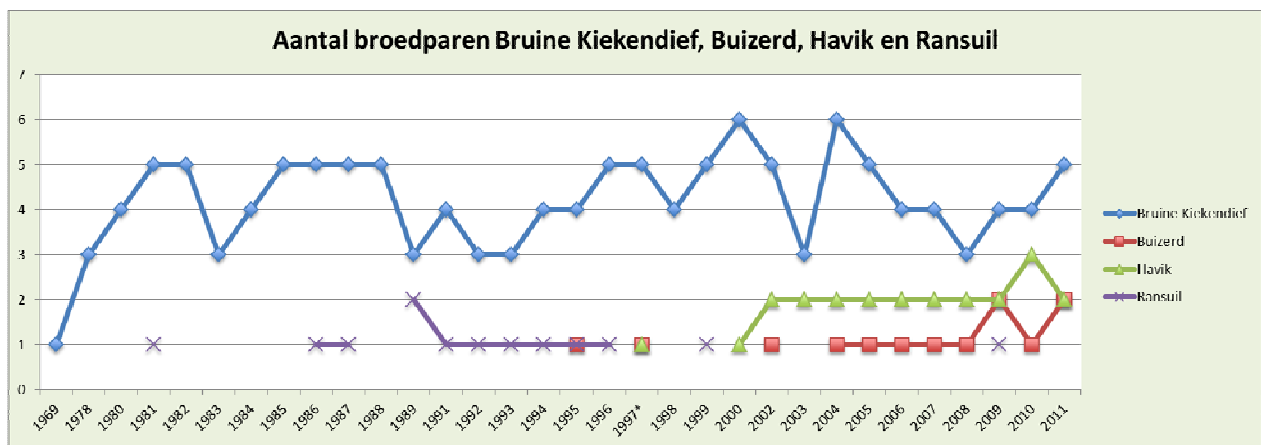
Grutto (Gert Huijzers)

C. periode vanaf 1985

Bij het analyseren van de cijfers die de drie tabellen presenteren, komt naar voren dat vijf hoofdelementen de veranderingen in de avifauna beïnvloedden. Twee hiervan waren of zijn van lokale aard, in de eerste plaats de landschappelijke veranderingen als gevolg van de haringvlietsluiting met veertien jaren later de omvorming van de het grootste deel van de KS tot grasgors. De tweede ommekeer was de komst van broedende ganzen, in het bijzonder de Brandgans, een fenomeen dat gaat overigens niet alleen voor de KS opgaat. Drie andere factoren zijn nationaal en/of Europees. Dat zijn de terugkeer van roofvogels die rond 1970 als gevolg van de pesticidenperiode nagenoeg ontbraken en voorts de crisis bij de weidevogels. Een derde factor zijn de neerwaartse aantaltrends die een aanzienlijk deel van onze zomervogels te zien geven. Voeg bij deze vijf elementen de soorten die het als broedvogel voor de wind gaat (bijv. Krakeend, Middelste Zaagbek, Cetti's Zanger en Grote Zilverreiger, een soort die op de KS in het winterhalfjaar veel aanwezig is, met zelfs een slaappleaats langs één van de kreken) en het is voorstelbaar dat iemand die voor het laatst rond 1970 op de KS naar vogels keek, zich thans bij een weerzien in de ogen zal wrijven: de veranderingen zijn indringend. In de ongemoeid gelaten terreindelen vestigde zich het standaardpakket ruigte-soorten. De vegetatiesuccessie gaat daar nog steeds door met o.a. een doorgeschoten bos bij de monding van het Spui in het Haringvliet. Parallel aan dit proces neemt de soortdiversiteit van de ruigte/bosvogelgemeenschap nog steeds toe. De landschappelijke metamorfose die de KS/LBG vanaf 1969 ondergingen, droeg eraan bij dat het aantal zekere soorten broedvogels van 34 in 1969 opliep naar 91 over alle jaren, met sinds 2002 gemiddeld 60 soorten per jaar.

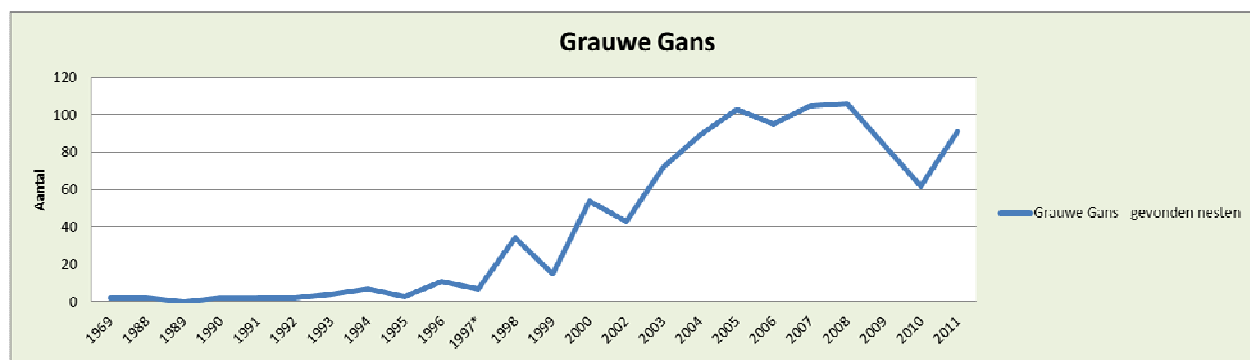
Tabel I (*bijlage A*) laat zien hoe de weidevogels na de omzetting van de voormalige riet- en biezenvelden in grasareaal deze toegevoegde ruimte annexeerden. Rond 2000 kwam er een omslag, zij het voor de negen beschouwde soorten niet tegelijkertijd. Terwijl Slobeend, Grutto en Graspieper al inleverden, groeide de Kievit nog door tot 249 en de Tureluur tot 75 paren, beide in 2004. De Veldleeuwrik houdt het bestand redelijk op peil, maar bij zes van de negen soorten weidevogels is de laatste jaren de negatieve aantaltrend dramatisch en ziet het er naar uit dat de broedbestanden in een vrije val zijn geraakt.

In 1969 toen in dit land wellicht nog slechts honderd paren Bruine Kiekendieven broedden, herbergde de KS één paartje. Het bestand groeide nadien tot drie tot zes paren. Voorts huizen er twee paren Haviken en tenminste één koppel Buizerds. Het tegenover liggende Tiengemeten herbergt dezelfde soorten roofvogels. Vaak steken er exemplaren het Vuile Gat over om op de KS te jagen, hetgeen ook opgaat voor roofvogels die binnendijks en op de Beninger Slikken broeden. 's Winters domineren Slechtvalk en Buizerd de roofvogelsscène, met voorts meestal één of meer Blauwe Kiekendieven en een Bruine, die er pleegt te overwinteren. De meeste winters pleistert er een Zeearend op de KS, soms meer dan eentje.

Brandganzen

Het noordelijk Deltagebied en speciaal het Haringvliet was een van de regio's vanwaar uit de Brandgans vanaf ruwweg de eeuwwisseling delen van Nederland met verbluffend elan overrompelde als broedgebied. In het Haringvliet vormden de Slijkplaat en de Hellegatsplaten kernen. De KS ligt daar halverwege tussen. Na losse broedgevallen vestigden zich in 2008 71 paren. Binnen vijf jaren groeide het bestand naar 1769 paren in 2013, zulks ondanks de door de Provincie Zuid-Holland ruimhartig verleende afschotvergunningen ter voorkoming van oogstschade. Van deze vergunningen wordt binnendijs hevig gebruikgemaakt. De Brandgans vestigden zich op het grasareaal waarvan ze inmiddels een aanzienlijke oppervlakte in gebruik namen, zulks ook al omdat ieder stel rond hun nest een behoorlijke territoriumstraal in acht neemt. Omdat deze grasgebieden in het zomerhalfjaar ook een aanzienlijk contingent niet-broedende Brandganzen trekt, bieden de KS thans óók midzomer een ongekend schouwspel, waarin ganzen de vogelscene geheel domineren.

Ganzen contra weidevogels?

De aantalsafname bij de weidevogels zette in voordat Brandganzen op de KS hun piketpaaltjes sloegen om er te komen broeden, zij het dat al geruime tijd voor de eerste broedgevallen er 's zomers groepen niet-broedende Brandganzen pleisterden. De vraag rijst of er een verband is, of de entree van Brandganzen, al dan niet broedend, tijdens het weidevogelseizoen geen drempelfactor vormde die de toch al negatieve aantals-trend bij de weidevogels accelereerde. Natuurlijk zal een breed onderzoek dit veronderstelde verband moeten bewijzen, maar er zijn aanwijzingen die niet zijn te veronachtzamen. De horden Brandganzen houden 's zomers het grasareaal goed kaal. Daarbij komt dat de afgelopen voorjaren aan de (soms zeer) droge kant waren, waarin de grasgroei vertraagd op gang kwam. Voorts vertonen de Brandganzen voor hun nestvorming een voorkeur voor pollen, waardoor deze als nestelgelegenheid voor weidevogels en met name Grutto's wegvallen. De aanwezigheid van ganzen gaat dus ten koste van dekking, zulks ten faveure van predatoren, inclusief Kleine Mantelmeeuwen, waarvan er in en rond Europoort/het Haringvliet in totaal ruim 27.000 paren broeden (Strucker, 2013), die bij hun voedselvluchten het gehele noordelijke Deltagebied bestrijken. Een ander negatief punt is dat NM voor de LBK moet leven met historische pachtcontracten met boeren. Deze streven een peilbeheer na dat ongunstig uitpakt voor weidevogels... in dit land in de relatie tussen natuurbeheer en boeren een perpetuum mobile.

NM is zich bewust van de voor vogels minder rooskleurige ontwikkeling. Op 11 juli 2013 maakten de auteurs met NM-functionarissen een gezamenlijke rondgang door het gebied. Hierbij was ook Henk Maijer, als regiohoofd NM ruim dertig jaar betrokken bij de KS en trouwens bij de gehele Spuimond. Er was genoeg gesprekstof over de relatie tussen het waterpeil, de uitdroging en de ganzenexplosie, die ieder hun eigen effecten hebben en/of elkaar beïnvloeden en accelereren. Henk Maijer gaf er blijk van dat de gang van zaken ook hem aan het hart gaat en over de kwestie KS na te denken. Maatregelen om op de KS de oude glorie van rond 1990 te doen terugkeren zijn zeker denkbaar, maar zullen ingrijpend moeten zijn. Dat zijn de KS overigens meer dan waard.

Korendijksche Slikken Anno 2007 (Google Maps)

In tabel 4 van bijlage A wordt het complete overzicht van alle getelde territoria van de broedvogels van de Korendijksche Slikken weergegeven, vanaf de eerste telling tot en met 2012. De gegevens van het jaar 2013 waren op het moment van samenstellen van deze 'In Vogelvlucht' nog niet compleet.

Tussen 1969 en heden voerden de volgende personen het broedvogelonderzoek uit: John Bakker (1991), Rob Burgmans (1986-2011), Anton Giljam (1983-heden), Paul Groeneweg (1999-heden), Ton Havermans (1997-1999), Gert Huijzers (1978-2011 en daarna incidenteel), Frieda Krijnen (1992-2000), Henk Maijer (1982-1999), Bas Pols (1995-1997), Gerard Ouweneel (1969 en voordien), Henk van der Weijden (voor 1969).

Literatuur:

- Beusekom, R. van, Huigfen, P., Hustings, F., Pater, K. de & Thissen, J. 2005. Rode Lijst van Nederlandse broedvogels. Uitgave van Vogelbescherming en SOVON. Tirion Baarn.*
- Bijlsma, R.G., Hustings, F. & Camphuysen, C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij. Haarlem/Utrecht.*
- Huijzers, G. 1999. De Korendijksche Slikken: elk jaar anders. In Luitwieler, M. et al: Vogels van de Hoeksche Waard. Het Hoekschevaards Landschap. Oud Beijerland.*
- Ouweneel, G.L., H.G. van der Weijden, A. Troost & J. Kuypers. 1970. De Spuimond, een nationaal natuurgebied. De Levende Natuur 73: 199-211.*
- Ouweneel, G.L. 1985. De Spuimond, een nationaal natuurgebied II. De Korendijksche Slikken. Levende Natuur 86: 168-171.*
- Swelm, N.D. 1991. De broedvogels van het noordelijk Deltagebied. Uitgave Landinrichtingsdienst. Ministerie LNV. Stichting Ornithologisch Station Voorne.*
- Strucker, R. 2013. Voorlopige aantallen kustbroedvogels per gebied in 2013. Rapport Delta Project Management. Vlissingen.*

Slechtvalken in Zuid-Holland 2013

Martin Mollet

In 2013 zijn in Zuid-Holland en Westelijk Noord-Brabant 22 territoria vastgesteld. Bij 2 territoria is onbekend of er echt is gebroed. Van de resterende 20 broedsels zijn er 3 mislukt en dus bleven er 17 succesvolle nesten over.

Die 17 geslaagde nesten leverden 44 jongen op waarvan er 39 zijn geringd, dit waren 24 vrouwen (62%) en 15 mannen (38%). Het gemiddeld legbegin was 23 maart en varieerde van 7 maart tot 21 april (n=15). Gemiddeld aantal uitgevlogen jongen per geslaagd nest is 2,6 tegenover 3,0 in 2012. De gemiddelde legselgrootte is 3,4 (n=14). Uit de 43 getelde eieren kwamen 33 jongen uit.

Hoeksche Waard

Het beeld van 2013 in de Hoeksche Waard leek veel op dat van 2012. Het paar in Oost koos *weer* een nieuw kraaiennest uit en negeerde daarmee *weer* de nestkast. Dit jaar met een drielegsel, maar helaas met hetzelfde resultaat: de eieren kwamen niet uit en werden verlaten. De nestkast in West en de kast op de Haringvlietbrug werden wel gebruikt en leverden beiden 2 jongen op uit 4 eieren.

Nieuwe territoria

Al vroeg in het seizoen lijkt het erop dat het paartje van Delft de kast op het EWI-gebouw van de TU heeft gevonden. Op 16 maart wordt het eerste ei gelegd en daarna gebeurt er.... niet veel meer. Dit heeft ongetwijfeld te maken met dat er rond de kast meerdere valken "rondhangen". Pas 2 weken later wordt de broedpoging doorgezet en op 1, 3 en 6 april worden de volgende 3 eieren gelegd. Zoals te verwachten komt het eerste ei niet uit maar de andere 3 gelukkig wel en op 13 juni vliegt het eerste jong uit.

In Sliedrecht wordt in een woonwijk een jonge, net uitgevlogen, slechtvalk gevonden. Geen bekend nest in de buurt: en nu ? Gelukkig blijken lokale vogelaars het nest te weten en na een tijdje posten is er, behalve de oudervogels, ook nog een 2e jong zichtbaar. Kortom: ideale omstandigheden om het jong dat verder niet mankeert los te laten in het zicht van de ouders. Uiteraard met kleurring om, dus laten we hopen dat we nog eens wat van de jongedame horen.

In Bergen op Zoom ligt het iets lastiger: daar wordt ook een jonge slechtvalk man gevonden, maar daar is geen nest bekend. Na wat zoeken worden er 2 kasten ontdekt op het dak van een gebouw op het terrein waar de jonge valk is gevonden maar er zijn geen oudervogels te zien. Na het weekend wordt de kast geïnspecteerd en uit de hoeveelheid (verse) prooiresten en poepresten valt af te leiden dat er wel een jong is opgegroeid maar waarschijnlijk ook niet meer dan één. Ook hier bieden lokale vogelaars weer broodnodige extra info: zij weten de hoogspanningsmasten waar de oudervogels vaak bivakkeren: en inderdaad is er een volwassen slechtvalk te zien. De jongeman slechtvalk wordt later in die week daar losgelaten. Gelukkig wordt hij een paar dagen later weer gezien, samen met een ouder.

Op "De Hef", de oude spoorbrug in Rotterdam stond al enkele jaren een kast en deze bleek dit jaar in ieder geval in gebruik te zijn genomen. 2 eieren leveren daar 2 jongen op, broer en zus. Later meer over dit illustere duo....

Het centrupaar in Den Haag herhaalde ook de geschiedenis van 2012: Er werden weer eieren gelegd (2 pogingen) op hetzelfde verlaten ministeriele gebouw en helaas gingen die eieren weer verloren... Waarschijnlijk is het oorspronkelijke ongeringde mannetje in dat proces verjaagd door een geringde nieuwkomer.

Met het verschijnen van een 2e paar in Leijenburg, ruim 4 kilometer zuidwestelijk, is er dus toch wel nieuws te melden ! Dit paar brengt 3 jongen groot.

Bij de Amercentrale in Geertruidenberg zijn weer 2 broedgevallen geslaagd (op slechts 600mtr afstand van elkaar): op de koeltoren werden 4 jongen groot en op de schoorsteen van AC9 waar nogal wat bouwactiviteiten waren is één van de 2 jongen groot geworden. Bij de eerste nestinspectie die we daar deden was er al één jong dood gegaan.

Voor de volledige lijst van alle bekende broedgevallen: zie tabel hieronder.

En toen.... ?

Voor zowel Rotterdam, Rijswijk en Roosendaal is er nog wel een vervolg te melden:

Rijswijk beleefde zijn grootste broedsel tot nu toe: er vliegen daar maar liefst 4 jongen uit, 2 mannen en 2 vrouwen. op 5 juni vliegen de eerste 2 jongen uit en op 8 juni is ook het laatste jong uitgevlogen. Nog leuker is dat op 12 juni alle 4 de jongen weer tegelijk terug zijn op het nest en dus de zo gevaarlijke eerste vluchten veilig zijn overwonnen (alle waarnemingen van Thea van Gogh). Helaas wordt een jongedame later dood gevonden, maar daar tegenover worden in september en augustus nog 2 verschillende jongen gezien in een polder 8 a 9 km verderop.

In Roosendaal worden 3 jongen groot uit 4 eieren: 2 jongedames en één jongeman. Beide jongedames komen in vogelasiel in Zundert terecht en worden weer teruggezet in de nestbak. Later stuurt iemand een foto van de zendmast met daarop 4 valkenan. Er is niet te zien of het om adulten of jongen gaat.

Het 2-legsel van "De Hef" in Rotterdam is het laatste legsel van dit jaar en dus vlogen de jongen als laatste uit. Het jonge vrouwtje is dan ook ongeduldig en maakt op 8 juli, 39 dagen oud - een beetje vroeg, haar eerst vlucht. Ze is dan ook precies één kilo zwaar als ze op een auto op het Noordereiland eindigt. Op de 12e wordt ze teruggezet in de nestkast. Al die tijd is er van haar enige nestgenoot, haar oudere broer, niets meer gezien of gehoord. Nieuwsgierig hoe het haar vergaat post ik een tijdje bij de bruggen en zie ik haar vanaf de Willemsbrug aan komen vliegen. Even later verschijnt uit het niets ook haar broer op de Hef !

Op 22 juli zijn broer en zus weer min of meer in de problemen: ze zitten hoog (100+ meter) op een dak waar glazenwassers aan het werk gaan (een klus van 3 weken). Het dak heeft rondom een 3 of 4 meter hoge glazen wand waar de jongen in paniek tegenaan vliegen bij elke poging die ze doen om te vluchten. De glazenwassers waarschuwen gelukkig de dierenambulance en zo eindigt de jongedame, deze keer samen met broerlief, weer in de vogelopvang! Omdat ze gelukkig verder niets mankeren worden ze diezelfde avond op hetzelfde dak, over het glas heen, weer losgelaten.

Maar er is meer! Op 26 augustus wordt de jongedame gezien bij de Zevenhuizerplas, 10Km verderop. Het avontuur van het echte leven is begonnen.....

	2013	2012	2011
Aantal territoria	22	19	15
broedpogingen	20	17	13
geslaagd	17	12	11
mislukt	3	5	2
Legselgrootte gemiddeld	3,4 (n=14)	3,9 (n=7)	4,0 (n=3)
Aantal uitgevlogen jongen	44	36	25
geringd	39	28	21
jongedames	24 (62%)	16	14
jongemannen	15 (38%)	12	7
jongen per geslaagd nest	2,6	3,0	1,9
Legbegin	7/3 - 21/4	9/3 - 20/3	13/3 - 18/4
gemiddeld	23/3	13/3	22/3

Zuid-Holland 2013	Status	Ei	Jong	Legbegin
Alphen a/d Rijn, Zendmast	Broedpoging met jongen	4	4	7-3-2013
Biesbosch	Territorium			
Delft, EWI-gebouw TU	Broedpoging met jongen	4	3	28-3-2013
Den Haag Centrum, Gebouw	Mislukt			
Den Haag, Leijenburg, Gebouw	Broedpoging met jongen	3	3	9-4-2013
HaringvlietBrug, HSM	Broedpoging met jongen	4	2	16-3-2013
Hoeksche Waard Oost, HSM	Mislukt	3	-	
Hoeksche Waard West, HSM	Broedpoging met jongen	4	2	7-3-2013
Rdam, de Hef, Hefbrug	Broedpoging met jongen	2	2	21-4-2013
Rdam, Europoort, Q8	Territorium			
Rdam, Heijplaat, Zendmast	Broedpoging met jongen	4	2	27-3-2013
Rdam, Maasvlakte EON,Schoorsteen	Broedpoging met jongen	3	3	17-3-2013
Rdam, Shell Pernis,Schoorsteen	Broedpoging met jongen		3	
Rijswijk, Klokkentoren	Broedpoging met jongen	4	4	16-3-2013
Sliedrecht, HSM	Broedpoging met jongen		2	15-3-2013
Noord-Brabant 2013	Status	Ei	Jong	Legbegin
Bergen op Zoom, Cargill, Gebouw	Broedpoging met jongen		1	7-4-2013
Geertruidenberg, Essent, Koeltoren	Broedpoging met jongen		4	16-3-2013
Geertruidenberg, Essent, Schoorsteen	Broedpoging met jongen		2	
Loon op Zand, Zendmast	Broedpoging met jongen	3	2	20-3-2013
Moerdijk, Essent, Koeltoren	Broedpoging met jongen	4	3	17-3-2013
Moerdijk, Shell, Schoorsteen	Mislukt		-	
Roosendaal, Zendmast	Broedpoging met jongen	4	3	9-4-2013

Zuid-Hollandse vogelaarsdag in Noordwijk

Gerard Ouweneel

In navolging van andere provincies waarin de eens per jaar gehouden vogelaarsdagen een groot succes zijn, werd op zaterdag 29 juni 2013 er ook eentje voor Zuid-Holland gehouden. Dat evenement vond plaats in Noordwijk, in het Jan Verweij Natuurcentrum Noordwijk, waar leden van de Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk optraden als gastheren annex organisatoren. De dag werd ondersteund door SOVON en Vogelbescherming en kwam voort op initiatief van de het Zuid-Hollands Vogelwerkgroepenoverleg dat tweemaal per jaar plaatsvindt, in de maanden maart en september.

Het voor 29 juni georganiseerde programma was veelzijdig. Er waren lezingen over nestonderzoek bij Boerenzwaluwen, over de vinkenbaan Meijndel en er was een wandelexcursie door Noordwijk langs gierzwaluwvestigingen. Jan-Willem Vergeer van SOVON deed verslag over de resultaten van lopende onderzoeken in Zuid-Holland, waaronder het Atlasproject.

Het is de bedoeling dat de Zuid-Hollandse vogelaarsdag een jaarlijkse happening wordt. Dat is ook wel nodig, vooral gelet op het feit dat de centrale overheid steeds meer taken en beleid m.b.t. natuur in het algemeen en vogels in het bijzonder delegeert aan de provincies en het noodzakelijk kan zijn dat de provinciale vogelwerkgroepen gezamenlijk front maken tegenover het provinciale beleid en beslissingen. Het 'vogelwerkgroepenoverleg' zoals dat momenteel plaatsvindt, is daarvoor minder geschikt. Trouwens, de provincie Zuid-Holland staat zeker niet bekend als de meest vogelvriendelijke provincie in dit land.

Blauwe of Grauwe: een mailwisseling naar aanleiding van een raamslachtoffer

Hoi Janus,
is dit een dame blauwe of grauwe (of zelfs steppe) kiek ?
Ik vind het niet makkelijk, gezien het wit onder het oog misschien wel grauwe ?
vandaag, raamslachtoffer, bij buurvrouw van Michel Hitzerd.
Volgens mij mist ze een linker achternagel.
met vriendelijke groeten,
Martin Mollet

Onderstaande foto werd meegezonden:

Mail doorgestuurd door Janus aan Gerard Ouweneel, Hans Westerlaken en Menno Korbijn.

Kenners:

Zie vraag Martin Mollet. Ik zou zeggen Blauwe (niet meer dan een gevoel) maar het is wel de tijd van Grauwe- en Steppe-.

Janus

Hallo, ik kom er eerlijk gezegd met het boek op schoot nog niet uit. Het enige wat opvalt is dat het wit rondom het oog aaneengesloten is. En bij een blauwe zit er een heel klein streepje door. Maar dat is geen super kenmerk volgens mij en dat wit is ook vrij uitgebreid en zou ook kunnen wijzen op een grauwe. Maar om zo te zien zitten zou ik een grauwe weer veel ranker verwachten. Lastig dus.
Groeten Menno

Hallo, volgens de boeken een grauwe, maar had er liever een vliegbeeld bij gehad.

Harris', Tucker, Vinicombe, Bird Identification p.55,

"At close range, most useful difference is facial pattern, Hen (blauwe) shows rather plain, owl-like face, whereas Montagu's has whitish area behind eye which contrasts with dark cheek patch".

Groet, Hans

Dit zijn leuke klussen. Ik doe het even tussen alle drukte door i..v.m. huwelijk zoon gisteren en rit zometeen naar Brussel v.v.

Ik ga af op de rij 'koppen' die Ferguson-Lees en Christie in 'Raptors of the world' presenteren.

Steppenkiek heeft zowel bij vrouw als jonge duidelijke lijn achter het oog. Die ontbreekt bij geportretteerde vogel. Steppen zou om deze reden dus uitgesloten kunnen zijn.

Zowel bij Grauwe als bij Blauwe ontbreekt die lijn of is deze (heel) onduidelijk. De witte partijen rond het oog zijn bij de Grauwe veel contrastrijker vergeleken met de Blauwe. Deze witte partijen heeft de vogel op de plaat ook, hetgeen pleit voor Grauwe en wel een vrouw. Maar ik vind de vogel op de plaat inderdaad niet de zit van die overslanke Grauwe hebben, tenzij de vogel er ineengedoken suf bijzit na zijn aanvaring.

Toch lichte voorkeur voor Grauwe. Blick op de ondervleugel zou meer uitsluitel kunnen geven.

Niet vergeten dat ze net tegen een raam is gevlogen, en dus ongetwijfeld niet helemaal happy is. Het goede nieuws is dat ze inderdaad weer weg is gevlogen. Ik heb ook nog een mailtje naar WG grauwe kiek gestuurd.

Groetjes Martin

Hierbij het antwoord van Madeleine (of eigenlijk van Ben Koks)

een blauwe dus.....

Wat een bijzondere gewaarwording moet dit zijn geweest, staat er opeens een kiekendief bij je achterdeur!

Ze zal wel achter potentiële prooi hebben aangejaagd.

Ben geeft aan dat het gaat hier om een vrouwtje Blauwe Kiekendief gaat en vrijwel zeker om een 2e kalenderjaar vogel, gezien haar nog donkere oogkleur.

Ze mist inderdaad een nagel, maar dat hebben we ook wel bij grauwe kiekendieven gezien.

Paradise Lost

Gerard Ouweneel

Wanneer het gegeven is aan het einde van dit decennium hier op de HogeZandse Sluis terug te keren, zullen wederom Marsmans dichtregels door het hoofd spelen: Hollands brede rivieren die traag door oneindig laagland gaan. En zal het netvlies opnieuw 'Hollandsch Diep in den winter' projecteren, Voermans treffende plaat uit Thysses Verkade-album 'Onze Grootte Rivieren'. Maar hoewel het panorama van de wijde rivier ook rond 2020 Marsman en Voerman recht doen, zullen dan vermoedelijk verdriet en bitterheid overheersen. Een metgezel zal dan waarschijnlijk tot vervelens toe moeten aanhoren hoeveel mooier en stiller het vroeger was op de HogeZandse Sluis.

Hem of haar zal ik dan vertellen dat het de winterse wilde ganzen waren die 65 jaar eerder mij voor het eerst in de Ambachtsheerlijkheid brachten. Dat ik er die eerste keer subiet werd uitgezet en bij volgende pogingen opnieuw en opnieuw. Tot zes jaar later, in 1962, de rentmeester toestemming gaf om 's winters ganzen te komen tellen. Met weemoed zal ik verhalen over de periode dat in het Hollandsch Diep het tij nog liep en aan de overkant de ontvullende contouren van Moerdijk ontbraken.

Breed zal ik uitmeten over de zwerftochten over de uitgestrekte Hoogezandsche Gorzen, de buitendijkse gronden, met de toen nog vanaf de dijk richting rivier op elkaar aansluitende zones grasland, riet, biezen en tenslotte de slikstrook. Hoe bij laagwater die zwerftochten konden reiken tot op de dan drooggevallen Plaat de Lage Zanden, de enorme bank die de oeverzone over kilometers afschermd. Veel zal mijn tochtgenoot moeten aanhoren over het jaar 1970, over de gevolgen van de haringvlietsluiting, de milieuschok die een andere fase inluidde en de direct inzetende oeverafkalving. Hoe het bestuur van de Ambachtsheerlijkheid bij haar pogingen de omineuze teloorgang van het buitendijkse gebied te stoppen, te maken kreeg met drie departementen, waarvan de ambtenaren geenszins dezelfde kant opkeken en waarvan de woordvoerders een groot vermogen lieten zien om de kern van de zaak, in casu de oeverafkalving, buiten beeld te houden. Mijn partner zal ik de oeververdediging aanwijzen die uiteindelijk na ruwweg drie decennia werd aangebracht en ook welk schamel deel van het eertijds uitgestrekte buitengebied toen nog resteerde.

Mijn relaas zal doorspekt zijn met namen van sindsdien verdwenen soorten broedvogels: Grutto's, Patrijzen, Veldleeuweriken, Grote Karekieten, Steenuilen en Zomertortels. En de namen van de soorten die na 1970 verschenen. Over de teloorgang van roofvogels in 1960-70 en hoe daarna geleidelijk aan Buizerd, Havik en Sperwer kwamen broeden in de verlaten eendenkooi of in de alsdan ruim een halve eeuw ongemoeid gelaten griendcomplexen Schiedam, Scheveningen en 's Gravenhage, door al lang overleden griendwerkers gebezigde namen. Ik zal de plekken aanduiden waar reeds decennialang twee paartjes Bruine Kiekendieven broeden en beloven thuis Peter Scotts *Wild Chorus* uit de boekenkast te halen, om via diens schitterende platen te illustreren welk adembenemend schouwspel de hier 's winters massaal overnachtende wilde ganzen opleverden, wanneer deze in lange lijnen af- en aanvlogen tegen het decor van de wijde rivier met daarboven Hollands luchten.

Aan iedere plek die ik zal aanwijzen zal een vogelnaam verbonden zijn. Tegen dat paaltje een Draaihals, daar die Hop, in die boom Beflijsters, in 1974 in dat wandje een ijsvogelnest, onder in die vlier verschool zich wekenlang een Kwak. En dan die avond van 2 juni 1979. Een paar kilometer oostelijker rustte op de draadheining een Scharrelaar. Na de ontdekking racete ik naar de Sluis om Jan en Corrie van Rij op te halen om met hen de belevenis te delen. Na de vogel te hebben beloerd, verklaarde Jan 'zo eentje is meer in de Ambachtsheerlijkheid geweest'. Weer terug op de HogeZandse Sluis ging Jan op zoek in zijn befaamde zakboekjes, waarin hij altijd alles noteerde. Jan vond die eerdere Scharrelaardata en kon er voor 2 juni 1979 opnieuw eentje noteren.

In die boekjes noteerde Jan van Rij ook regelmatig het woord Zearend, een naam die ik tijdens het relaas op de HogeZandse Sluis stellig ook regelmatig zal noemen. Rond 1960 was er ruwweg eens in de vijf of zes jaren een exemplaar. Corrie belde dan op met 'er is er eentje!'. Na 1990 kwamen ze meer opdagen, geleidelijk aan bijna jaarlijks, vaak meer dan één en soms wekenlang, waarbij ze overnachtten in de eendenkooi of in het links van de Sluis buitendijks gelegen peppelbos. In de zearendenwinter 1995/96 overnachtte een exemplaar in in een kortbij de woning staande peppel, zodat het echtpaar toen desgewenst vanuit de echtelijke sponde het vogelsilhouet kon beloeren, een

aardige variant op het begrip ‘tuinsoort’. De periodieke telefonisch overgebrachte ooggetuigenverslagen over het doen en laten van de Zeearenden frontloge huiskamer droegen niet bij aan de gemoedsrust noch de arbeidsproductiviteit.

Over de tuin van van Rij zal ik evenmin uitverteld raken. In de loop van de tijd verwilderde deze en kwamen er allengs meer vogels te broeden, ook Grauwe Vliegenvanger, Gekraagde Roodstaart en Zanglijster. Het aantal Ringmussen deed vergeten dat het om een Rode Lijstsoort ging. Vanuit Corries keukentje was het tuingebeuren kostelijk te overzien. Eens belde ze op met ‘er zit een andere roofvogel tussen de Buizerds’. Waarin ze gelijk had. Een paar uur later beloerden we vanachter het aanrecht beneden in de tuin een Wespndief, bezig met de plundering van een wespennest. Een andere keer had ze waargenomen hoe de houtmijt onderdak bood aan een bunzinghuishouden.

Diep in de tuin stond een krakkemikkige schuur, o.a. als stalling van de bejaard geworden familieauto, een Ford Sierra. In een van de laatste jaren dat ze nog op de Sluis woonde, zei Corrie laconiek ‘als ik die auto uit de schuur rijd, houd ik er rekening mee dat-ie instort’.

Juvenile Zeearend bij Mookhoek (Martin Mollet)

Staande op de Sluis zal de geschiedenis doorgaan. Want aan alle goede zaken komt een einde. Trouwens, aan alle misère ook, maar dat is een ander chapter.

Zeven jaar nadat de oeververdediging was gestort, werd de lagune tussen deze keienkering en de Hoogezandse Buitendijk op- en aangevuld. Voor het ontwerp, uitvoering en het resultaat van dit karwei hulde. Eenmaal gereed, waren de omgevingsfactoren grondig veranderd. Mijn tochtgenoot zal te horen krijgen dat het grote landbouwbedrijf dat de achterliggende polders decennialang had geëxploiteerd, ophield te bestaan en uiteenviel. Met de rust was het gedaan. Staatsbosbeheer kreeg de buitengronden toegespeeld. Al in 1970 was op de Hoogezandsche Gorzen de Natuurbeschermingswet van toepassing verklaard. De Ambachtsheerlijkheid had toen de door het toenmalige departement verordonneerde beheersrichtlijnen ingewilligd door op de gorzen Charolaisrunderen in te scharen, zodat de noodzakelijke begrazing van start ging. Natuurbeschermingsorganisaties hadden anno 1970 een andere agenda dan in de eenentwintigste eeuw. Ook toen ging Staatsbosbeheer weliswaar door met zichzelf op het schild te heffen als professionele natuurbeheerder, maar op de Hoogezandsche Gorzen bleef de noodzakelijke begrazing uit, zodat ze dichtgroeiden. Ook kwam de bebording veel te laat. Wel maakte de beheerder zich druk over de naar haar idee noodzakelijke openstelling voor het publiek.

In 2012-2013 kwam de apocalyps. Twee jaar na het overlijden van Jan van Rij had weduwe Corrie haar woning op de Sluis verlaten. Het jonge stel dat introk ging het huis opknappen – op zich verklaarbaar – maar voerde dat karwei uit onder begeleiding van helse popritmes. Bij geopende deuren en ramen klonk die auditieve drug luid en ver over de Sluis en gorzen. Datzelfde najaar kondigde het waterschap aan dat de Hoogezandse Buitendijk in 2017 over de volle lengte verbreed en verhoogd moest zijn. De Provincie was er snel bij met op de nieuwe dijk een fietspad te projecteren – kennelijk zit in ieder provinciehuis een ambtenaar met orgastische ijver door vergrootglazen provinciekaarten te beloeren om na te gaan welke natuurterreinen nog niet door fietspaden aan mootjes zijn versneden. Najaar 2012 was er nog een omineus bericht. Rond de eeuwwisseling had een excellentie met beloftevolle retoriek de streek als Nationaal Landschap in de Haagse vitrine gezet. In de nieuwe eeuw bleek die status een zoethoudertje te zijn geweest. Zo moest ook de Hoeksche Waard haar deel leveren aan de nationale windturbinerage. De open polders van de voormalige Ambachtsheerlijkheid werden uitermate geschikt bevonden om er een rij van die ornamenten in te zetten – ruim tien jaar eerder was dat open polderland juist de reden geweest van de promotie naar Nationaal Landschap. Op de Sluis zal ik mijn verhaal besluiten met de gebeurtenissen op vrijdag 25 Januari 2013. Althans, voorlopig besluiten. Om te kijken of er wellicht een Zeearend kwam overnachten, waren Jules Philippona en ik 's middags naar de Sluis gegaan. Ver kwamen we niet. Op de Korte Boomweg richting Sluis stond een eskadron helse machines, die met infernale herrie bezig waren de dierbare tuin van van Rij tot houtsnippers te vermalen. Jules en ik hebben het helse tafereel snel de rug toegekeerd...sic transit gloria mundi.

Mijn metgezel op de Sluis zal ik excuses vragen voor de tijd die ik nam om mijn verhaal te vertellen. Ook zal ik proberen uit te leggen dat er een tijd was dat zulke gebeurtenissen leidden tot opstandigheid, een sentiment dat bij het vorderen van de jaren overgaat in een naar binnen gekeerde blik, cynisme en verdriet. En ik zal proberen uiteen te zetten dat de mens op een leeftijd komt dat hij verdriet niet meer aankan, dat de vraag rijst wat men hier nog doet. Hopelijk zijn dan de laatste regels van *Afscheid van Holland* van Ida Gerhardt troostgevend:

Nog gaan de wolken over het Hollands Diep.
Gij zijt mijn land, gij blijft in mijn gedachten.

Paradise Lost is een episch gedicht van de 17^e eeuwse Engelse dichter John Milton over de zondeval van de mens, de verdrijving van Adam en Eva uit het paradijs.

Maasdam, 19 februari 2013

Reality-Check:

Vergelijking van het legbegin van roofvogels over de laatste 5 jaar

Martin Mollet

In de eerste helft van dit jaar kon je talloze keren uitspraken horen zoals "Wat is het lang koud, hè ?" of " ...alles in de natuur is wel een maand later dit jaar!"

Om dit gevoel eens aan een reality-check ter onderwerpen heb ik het legbegin van buizerd, torenvalk en slechtvalk voor de laatste jaren eens bij elkaar gezocht. Er is voor die 3 soorten gekozen omdat daarvan bij een redelijk aantal nesten het legbegin bekend is.

Het legbegin is de datum waarop het eerste ei wordt gelegd. Dit kan worden bepaald dmv een webcam of door bij het ringen de vleugellengte van de jonge vogels op te meten. Met behulp van deze vleugellengte (van het oudste jong) is uit een tabel de leeftijd te berekenen. Als de leeftijd bekend is kan het legbegin worden berekend. Omdat de tabel werkt met gemiddelden en niet elk individueel jong zich aan de gemiddelden houdt kan het berekende legbegin er tot 2 dagen naast zitten.

De vergelijking leverde toch wel opmerkelijke resultaten op:

De eerste tabel toont de vergelijking voor de buizerd. Het eerste wat daarin opvalt is dat het vroegste en het gemiddelde legbegin van 2009-2012 allemaal erg dicht bij elkaar liggen (resp. 27-28 maart en 5-6 april). En eigenlijk geldt dat ook min of meer voor het laatste broedsel. Als het nalegsel van 1 mei 2012 niet wordt meegerekend is het laatste legsel voor 2012 namelijk ook op 17 april.

Het tweede wat opvalt is dat 2013 inderdaad een dag of 5 later is. Geen maand, maar toch een duidelijk verschil met de andere jaren.

Bij de torenvalk is het beeld iets minder uitgesproken maar ongeveer hetzelfde: alle jaren ligt alles redelijk dicht bij elkaar en in 2013 is alles duidelijk later, zelfs met een groter verschil dan bij de buizerd.

	Buizerd			Torenvalk		
	Eerste	Gemid.	Laatste	Eerste	Gemid.	Laatste
2009	26-3	5-4	20-4	-	-	-
2010	28-3	6-4	19-4	8-4	28-4	17-5
2011	27-3	5-4	17-4	10-4	29-4	19-6
2012	26-3	6-4	17-4 (1-5)	6-4	28-4	13-5
2013	1-4	11-4	27-4	21-4	12-5	25-6

Bij de slechtvalken is het anders gesteld: in 2013 waren er zelfs 3 paar die hun eerste ei op 7 maart legden. Dit is vroeger dan in 2011 en 2012. Onder die vroege starters van 2013 is trouwens ook het paartje van de Hoeksche Waard West.

	Slechtvalk		
	Eerste	Gemid.	Laatste
2011	13-3	22-3	18-4
2012	9-3	13-3	20-3
2013	7-3	23-3	21-4

Rol voor Oude Land van Strijen bij doorstart Zweedse dwergganzenproject

Gerard Ouweneel

Het 'wordt vervolgd' waarmee ik iedere maal het verslag over de gang van zaken bij het Zweedse dwergganzenproject pleeg te besluiten, kreeg na zomer 2012 een bitter bijmaak. Nadat in maart 2012 een nieuw record van zo'n 120-130 Dwergganzen vanuit Petten-Nederland naar Zweden waren vertrokken, kwamen er in de nazomer uit dat land somber gestemde mails. Vanuit Lapland waren er op de bekende najaarsverzamelplaatsen maar zo'n 60-70 stuks teruggekeerd, met daarbij slechts drie juveniele exemplaren. Daarbij bleef het niet. In Svaipa in Lapland, was het nauwelijks zomer geweest, waardoor de meeste ganzen niet tot broeden waren gekomen. Er waren geen lemmingen, hetgeen altijd een nadelige invloed heeft op de gehele avifauna. En bovendien had een in Svaipa aanwezige Zeearend zich geheel gespecialiseerd op het vangen van Dwergganzen. Waargenomen was dat die Zeearend boven het gezelschap ruiende, dus het vliegvermogen missende ganzen 'hing' en toegreep. Her en der werden kadavers gevonden.

De verwachtingen inzake het aantal naar Nederland komende Dwergganzen dienden we dus naar beneden bij te stellen. Helaas bleek die prognose juist. De eerste groep van 38 vogels verscheen op 8 oktober 2013 in Anjum. De volgende dag, op 9 oktober zag ik 27 stuks in het Oude Land van Strijen arriveren, luid roepend. Later op de dag kwam Dick van Houwelingen tot 38 exemplaren in het Oude Land. Op 22 oktober waren er 45 in het Oude Land en nog vier in Anjum, totaal dus 49 stuks, waarmee eigenlijk het plafond wel bijna was bereikt.

Het gehele najaar door viel het niet mee om tot het totale aantal in het Oude Land verblijvende Dwergganzen te komen. Dat lukte Arie en Leen van der Linden op 16 december, op welke datum ze er 45 exemplaren telden, een kwantum dat waarschijnlijk het gehele najaar in de polder had getoefd. Al eerder, op 15 november, hadden ze de veteraan 081 opgemerkt, achttien jaar oud.

Zoals te doen gebruikelijk nam het overgrote deel van de groep kort na de jaarwisseling een transfer naar Petten. Op 12 januari 2013 waren er 42 in Petten en nog 8 in het Oude Land. Mede door het winterweer volgde nadien een periode waarin moeilijk overzicht was te krijgen over de aantallen. De ganzen zijn tenminste een keer, of zelfs meerdere malen, op en neer gependeld tussen Petten en het Oude Land. Ook waren ze wederom tijdens een strenge vorstperiode foetsie. Eind 2012 waren er ook weer 4 exemplaren in ZW-Friesland, maar al bij al waren er in 2012-2013 maximaal 55 exemplaren in Nederland, meer dan een halvering ten opzichte van het vorige seizoen.

Dwergganzen (Janus Verkerk)

In *In Vogelvlucht* nummer 28 heb ik beschreven hoe er in Arachon onder Bordeaux tijdens de Goose Specialists Group afspraken werden gemaakt om te proberen een paar Dwergganzen te vangen en wat de achtergronden waren van die vangpartij. Succes bij de in maart 2013 in Petten ondernomen poging bleef uit.

Hoe nu verder met het nu ruim dertig jaar lopende dwerggansproject? Op 17 juni 2013 was er in Xanten in West-Duitsland een bijeenkomst waarbij o.a. aanwezig Niklas Liljebäck, de nieuwe Zweedse voorman van het project, Helmut Kruckenberg van de NABU-Duitsland, Johan Mooy, de Alterra-ganzenvanger Gerard Muskens en ook schrijver. In Xanten werd het volgende besloten:

- De Zweden gaan door met het project, waarbij er wederom uit Rusland komende Dwergganzen en uit de eigen kweek exemplaren aan de populatie zullen worden toegevoegd. Omdat de uitval bij de toevoegingen van de afgelopen jaren groot was, beraden de Zweden zich hoe deze zullen plaatsvinden. Het lijkt erop wanneer een imprint van oude vogels ontbreekt, de kans op succes niet groot is.
- Ook de pogingen om een stel ganzen te vangen gaan door, zowel in Petten maar waarschijnlijk ook in het Oude Land van Strijen. Gerard Muskens en schrijver zullen komend najaar hiertoe de situatie opnemen.
- De Zweden gaan aanvragen indienen om hun dwerggansproject onder te brengen bij de z.g. EU-Lifeprojecten. Indien dat lukt, komen subsidies beschikbaar. Het wordt dan een drielandenproject, te weten Zweden, Duitsland en Nederland. In Nederland is Natuurmonumenten in beginsel bereid op te treden als partner. Schrijver gaat daar de komende maanden over praten in 's Graveland.
- De Zweden gaan SOVON (Kees Koffijberg) opdracht geven een rapport te maken over de overwintering van de Dwergganzen in het Nederland.

Wanneer U dit rapport in *In Vogelvlucht* leest, zijn we weer een stuk verder. Dan weten we hoe zomer 2012-2013 in Lapland is verlopen (Die Zeearend is er nog!) en hoe het verder is gegaan met de andere plannen. Dus wederom 'wordt vervolgd'.

Naschrift:

Opnieuw mislukt broedseizoen Dwergganzen in Zweden

Gerard Ouweneel

Nadat zomer 2012 voor de Dwergganzen in hun Zweedse broedgebied Svaipa al op een debacle uitliep (zie hierboven), verliep 2013 weer teleurstellend. In zijn mail van 8 september jl. informeerde Niklas Liljebäck mij dat er op dat moment slechts 39 Dwergganzen op de najaarspleisterplaats waren verschenen, waarbij slechts één juveniel exemplaar van de voorbije zomer. Weliswaar sloot Liljebäck niet uit dat er nog ganzen zouden arriveren, maar heel groot achtte hij die kans niet.

Er werden in Svaipa 49 Dwergganzen geïntroduceerd, alle van Russische origine. Daarbij werd echter geen gebruikgemaakt van 'foster parents', de methode die tot 1999 als het meest succesvol uitpakte. Dat het zonder meer loslaten van jonge vogels op de broedlocatie teleurstellend kan verlopen, bleek opnieuw de afgelopen zomer. Want van die 49 exemplaren was er op 8 september slechts eentje in het gezelschap van 39 vogels in Hudiksvall. Alle bijgezette vogels zijn voorzien van een gele en een metalen ring aan de rechterpoot en een kleurring met een individueel symbool aan de linker. Dat is dus iets om naar uit te kijken.

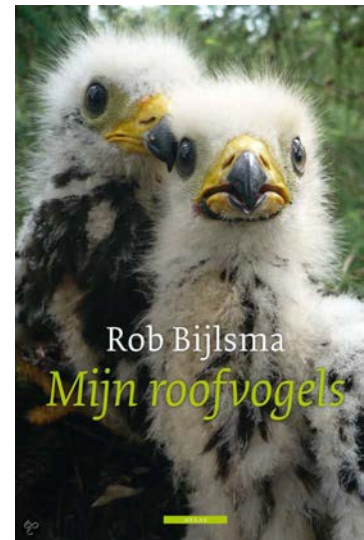
Recensie: *Mijn Roofvogels*

Gerard Ouweneel

In dit land verschijnt tenminste één vogelboek per maand. Vogelaars kunnen daarmee in hun sas zijn. De komst van een nieuw boek van Rob Bijlsma is een dusdanig gewichtig gebeuren, dat Wim Brands via zijn zondagochtend TV-boekenrubriek er aandacht aan besteedde. Toen Bijlsma op 22 april 2012 in die rubriek voor het voetlicht kwam, was de toon snel gezet. Op de openingsvraag waarom de schrijver zijn jas aan en zijn verrekijker om had – ieder binnen Robs kring kent diens traditionele outfit – waren de antwoorden ‘dan kan ik weer gauw weg’ respectievelijk ‘anderen hebben altijd hun horloge om’, typisch Bijlsma dus. Brands had er dan ook geen antwoord op. Degenen die Rob kennen, zal die repliek niet verbaasd hebben, want hij grossiert in woord en geschrift in rake, bondige en verrassende benaderingen, gezichtspunten die een oorspronkelijk en zelfstandig denkpatroon weergeven. Omdat Bijlsma de kunst verstaat om ook verbaal helder en zonder opsmuk te formuleren wat hem bij zijn onderzoeken drijft en waarmee hij bezig is, was het gesprek met Brands een plezier om te zien en aan te horen. Rob Bijlsma weet zijn onderzoeksresultaten begrijpelijk voor een breed publiek uiteen te zetten.

Mijn Roofvogels is een autobiografisch boek. Degenen die nieuwsgierig zijn naar de achtergronden en beweegredenen van deze markante en uiterst productieve onderzoeker, komen aan hun trekken. Geboren op de Veluwe (1955) en vanaf zijn twaalfde jaar gepokt en gemazeld in de CJN, raakte Bijlsma verknocht aan het veldwerk. Vanuit het veld ontplooidde hij zich tot een wetenschapper die vele academisch gevormde biologen kwa aanpak, kennis en oeuvre ver achter zich laat. Zo was hij co-auteur van *Living on the edge*, het boek over in de Sahelzone overwinterende palearctische vogels dat in 2010 de prestigieuze trofee ‘Best Bird Book of the year’ van het tijdschrift *British Birds* in de wacht sleepte. En al jarenlang is hij hoofdredacteur van het wetenschappelijke vogeltijdschrift *Ardea* van de Nederlandse Ornithologische Unie (NOU), een taak waarvoor overzicht en inzicht onontbeerlijk is over hetgeen er mondiaal in de ornithologie omgaat. Bijlsmas column ‘Ornithology from the treetops’ waarmee hij iedere uitgave van *Ardea* opent, is dus wel terecht, trouwens in Robs geval ook fysiek. Lees daarvoor het hoofdstuk ‘Boomtoppen’, waarin hij ook het werkwoord ‘roofvogelen’ introduceert. In het hoofdstuk ‘Amsterdam’ lezen we o.a. hoe Bijlsma zichzelf mede vormde door jarenlang de in de NOU-bibliotheek in Artis aanwezige ornithologische tijdschriften door te nemen en een systeem van 23.000 archiefkaarten met samenvattingen van artikelen aan te leggen. Als grote voorbeelden noemt hij Luuk en Niko Tinbergen en de Brit Ian Newton, door hem aangeduid als ‘goeroe in roofvogelland’.

Officiële instanties stellen oorspronkelijke en zelfstandige denkers niet op prijs. Lieden die kritisch staan tegenover het door hen gepropageerde beleid, vertonen naar hun idee anarchistische trekjes. In het hoofdstuk ‘Ongewenst 1’ lezen we hoe Staatsbosbeheer Bijlsma de toegang ontzegde tot de Oostvaardersplassen nadat hij de gevolgde beleidslijn met argumenten afkeurde: ‘de meest intensieve veehouderij ter wereld’, schrijft hij, ‘met 4800 dieren op 2000 hectare in 2011 leidt dit beleid tot biomassa en niet tot biodiversiteit’. Mèt de Wespendif, Bijlsmas favoriete (roof)vogel, zijn diens kritische kantekeningen op het huidige natuurbeschermingsbeleid de twee rode draden die door *Mijn Roofvogels* lopen. Kostelijk en pijnlijk is de verklarende woordenlijst van termen uit het natuurbeschermingsjargon anno 2012, verklaringen die naar smaak van recensent zeer herkenbaar zijn. Alleen al die lijst maakt het lezen van het boek meer dan waard. Een voorbeeld: natuurbescherming is ‘een van zijn betekenis ontdaan begrip, voorheen betrekking hebbend op bescherming van planten en dieren in hun leefgebied, tegenwoordig beperkt tot slechts één diersoort: de mens’. Recensent popelt nog een paar treffende verklaringen van termen te geven, maar lees ze zelf. Overigens, er zijn verklaringen bij die menigeen zal doen slikken, hetgeen natuurlijk de bedoeling van de auteur is. Bij Wim Brands verklaarde Bijlsma te verwachten nog twintig jaar in het veld te kunnen doorgaan. Dus ook achter de PC. Het kan bijna niets anders dat er alsdan een monografie over de Wespendif gaat komen. Dat is een boek om naar uit te zien, ook al om Bijlsmas rijke taalgebruik. Wat te denken van ‘kronkelende guirlandes’ waarmee hij de over het Afrikaanse continent uitwaaiierende trekroutes

van Eleonara's Valken vergelijkt. Of de 'korhoendersoap' die zich afspeelt op de Veluwe. En zijn er lezers die achterdochtig staan jegens de sussende smoesjes van roofvogelhouders en organisatoren van roofvogelshows wanneer het gaat over de herkomst van die roofvogels, dan geeft het hoofdstuk 'Neppers' de bevestiging van de bange vermoedens.

Mijn Roofvogels laat zien welke fijne onderzoeksresultaten binnen bereik komen met ambitie, engagement, zelfdiscipline, soepelheid van geest en een efficiënte aanpak. En vooral met een gezonde achterdocht jegens algemeen aanvaarde uitgestippelde trajecten. Dat laatste bij Bijlsma letterlijk en figuurlijk. *Mijn roofvogels* is een aanrader en daarom is begrijpelijk dat sinds verschijnen het boek een aantal herdrukken kreeg. Daar kwam nog eens bij dat Bijlsma het afgelopen voorjaar de Edgar Doncker Prijs in de wacht sleepte. Ongetwijfeld zal hij aan deze prijs verbonden geldbedrag aanwenden voor verder onderzoek aan zijn roofvogels.

Bijlsma, B. (2012): Mijn Roofvogels. 15 x 23.5 cm. 415 bladzijden. Voorzien van zachte kaft en zwartwit foto's. ISBN 0789045021263. Uitgeverij Atlas Amsterdam/Antwerpen. Prijs: €29,95.

Blunder oeverzwaluwwand

Janus Verkerk

In 2013 kwamen 219 paartjes Oeverzwaluw tot broeden in de wand van de APL polder. Dat resultaat was ronduit teleurstellend. Nog slechts een enkel jaar geleden was deze plek de op één na grootste kolonie van Nederland met 752 paartjes.

Dat had onder meer te maken met de hevige regenval in de derde week van mei. (Zie begeleidende foto's van Arie Leijdens.) Maar ook omdat de wand in december door SBB in eigen regie terug was gezet tot tegen de waterlijn waardoor tijdens het eerste hoge tij de helft van de wand voorgoed in de golven verdween. Een kapitale blunder. Ook heeft de wand deze winter te weinig tijd gekregen om zich goed te zetten. Dat proces duurt minimaal een jaar en tussen verplaatsen en afsteken zat nu slechts enkele maanden.

Het feit dat de Oevertjes zelf naar alternatieven zochten speelt zeker ook mee. Vlakbij, op het nabij gelegen industrieterrein Moerdijk, ontstond een nieuwe vestiging met 110 broedparen.

Voor en na de regenbui, resp. 12-05 en 19-05-2013 (Arie Leijdens)

Jachtstandpunt Hoekschewaards Landschap

Oud-Beijerland, 16 september 2013

Hoekschewaards Landschap (HWL) is een vereniging, die zich inzet voor de bescherming van natuur en landschap. Hier is onlosmakelijk ook natuurbeheer mee verbonden. Dit beheer kan dus ook inhouden het tegengaan van schadelijke ontwikkelingen, zoals het reduceren van de aantallen ganzen. Dat dit dient te gebeuren op een wijze die past binnen wettelijke kaders, is voor HWL geen punt van discussie.

HWL is in het overleg over de bestrijding geen partner. Zij nam geen deel aan het zogenaamde Ganzenakkoord van 7 betrokken organisaties.

De jacht is gericht op schadebestrijding doordat ganzen het agrarische gebied bedreigen. Het beheer moet passen binnen de afspraken van het akkoord, de flora- en faunawet en de regels van de Jachtwet. In geval van misstanden zal ook door HWL op gepaste wijze worden gereageerd.

Verslag Vogelwerkgroepvergadering Hoekschewaards Landschap 28 maart 2013

Peter de Barse

Deelnemers: 29

Opening

Janus heet iedereen van harte welkom en speciaal Jan Prince die ons een update gaat geven over planologische ontwikkelingen in de Hoekschewaard.

Mededelingen

- Frank van Gessele kan door vakantie geen overzicht geven van de broedvogels 2012. Verwezen wordt naar zijn bijdrage in IV.
- Dick van Houwelingen neemt ons mee in het project over de bescherming van de akkervogels. Ook hiervan een artikel in IV. In mei komt er een delegatie van Vogelbescherming in het kader van dit project de HW bezoeken.
- Het Sovon rapport BMP 2011 is binnen gekomen en ligt ter inzage. Ook digitaal via de Sovon site te bekijken.
- Er liggen uitnodigingen klaar voor de bijzondere kunstexpositie bij Wil Bouwmeester aan de Oudendijk te Strijen, waar o.a. Elwin van de Kolk exposeert. Wordt van harte aanbevolen.
- Janus deelt mede dat hij na 30 jaar voorzitterschap van de VWG dit graag over wil dragen. Tijdens de najaarsvergadering zal Janus deze rol voor het laatst bekleden. Peter geeft aan dit voorbeeld met veel minder 'dienstjaren' te willen volgen. Oproep gedaan voor opvolging.
- Ronald in 't Veld doet oproep voor huifkarexcursie op de Slikken van Flakkee. Kosten zijn €20. Dit is hoog, maar zal geheel ten goede komen voor de afbouw van een school in Zuid-Afrika, waar Ronald in de zomer naar toe zal gaan.

Roofvogeltelling 2013

Janus doet verslag van de roofvogeltelling van afgelopen januari. Weinig torenvalken (42 is minimaal) en buizerd gemiddeld aanwezig met 331. In de IV voorjaar 2013 staat het uitgebreide verslag.

Voortgang Atlasproject

Sander Elzerman, ons allen bekend, is de coördinator. Zijn telefoonnummer: 06 – 24149220.

Email: ADCZuidhollandzuid@sovon.nl

Sander is momenteel op vakantie en zal gestelde vragen na zijn terugkomst beantwoorden.

De volgende atlasblokken zijn al geteld: 3756, 4315, 4316, 4317, 4318, 4421.

Nog te claimen:

Atlasblokken van Numansdorp t/m Oudeland van Strijen: 4326/4327/4328. Mooie gebieden, dus grijp je kans!

Op de website van Sovon staat een instructiefilmpje.

Uitgangspunt is het maximaal aantal aanwezige exemplaren van een soort in het atlasblok op enig moment in de telperiode. Bij aantal schattingen kun je ook aantallen uit andere bronnen gebruiken.

Begin april gat er een uitgebreide mail naar de tellers.

Het gebruik van broedcode net als bij de BMP. Hoogste broedcode invoeren per soort per kilometer hok (dus niet per exemplaar).

Voor broedvogels gelden ook waarnemingen buiten de officiële telperiode voor de aantal schatting.

Waarneming.nl, indien goed gedocumenteerd, kan een waardevolle aanvulling zijn voor broedvogels.

Update planalogische zaken door Jan Prince

Met zijn bekende bevoegdheid nam Jan ons mee in alle lopende zaken zoals het regionaal bedrijventerrein, duurzaamheid bouwprojecten, plannen Suikerunie terrein, windenergie, kartbaan, laagvliegen Oudeland van Strijen en agroranden.

Dank aan Jan voor deze update en zo belangrijk dat het HWL een sterke werkgroep heeft die onze belangen vertegenwoordigen tot in Den Haag toe met regelmatig mooie resultaten!

Broedende slechtvalken

Met prachtige dia's verzorgde Martin Mollet een rondreis langs de broedlocaties van de slechtvalk in Zuid-Holland en Noord-Brabant met adembenemende uitzichten en klauter sessies. Maar liefst 14 in Zuid-Holland en 8 in Noord-Brabant. De mooiste anekdote is de vondst van een die nacht geslagen kwartel in een nestkast die een dag eerder in België was geringd! Hoe is het mogelijk.

In Vogelvlucht

Door de gebroeders Benard, met dank aan alle schrijvers, is weer een prachtig voorjaarsnummer gemaakt. Voor de desbetreffende coördinatoren liggen weer fysieke exemplaren gereed.

Na de pauze heeft Menno ons geboeid met zijn dia's en verhalen van zijn vogelreis in Georgië.

Tabel I - Weidevogels van de Korendijksche Slikken - broedvogelaantallen -

jaar / soort	Zomertaling	Slobeend	Krakeend	Scholekster	Kievit	Grutto	Tureluur	Veldleeuw.	Graspieper	Gele Kwik
1969	4	25	1	5	20	23	35	27	20	17
1978	1	25	9	7	38	23	19	32	35	5
1980	1	28	7	11	58	41	20	18	53	15
1981	2	39	12	10	56	37	21	37	71	12
1982	2	31	2	15	84	58	21	50	92	15
1983	3	ng	3	18	117	89	30	ng	ng	ng
1984	3	ng	11	37	197	116	36	ng	ng	12
1985	3	ng	5	31	192	96	23	ng	ng	ng
1986	3	ng	6	32	190	102	26	ng	ng	ng
1987	3	35	24	29	209	139	34	ng	ng	ng
1988	2	62	25	28	187	114	36	ng	ng	ng
1989	1	71	22	25	147	114	31	45	53	8
1990	4	45	ng	25	113	123	33	69	85	9
1991	5	63	24	29	73	126	35	61	59	8
1992	3	60	46	32	84	113	38	43	48	8
1993	5	62	33	36	116	110	36	45	39	15
1994	2	56	45	31	160	124	52	56	39	22
1995	5	50	36	25	149	109	49	61	45	16
1996	5	56	47	29	187	116	49	58	48	17
1997	6	50	50	45	193	123	57	53	44	17
1998	7	46	54	37	199	125	54	46	40	5
1999	3	58	60	43	223	111	57	60	50	4
2000	1	49	62	30	197	93	47	65	37	9
2001	1	34		28	193	101	69	50	ng	ng
2002	1	34	33	25	240	88	68	47	30	5
2003	0	11	19	31	207	94	71	31	32	3
2004	4	30	22	27	249	93	75	41	25	3
2005	2	25	23	33	184	83	64	45	21	9
2006	2	14	23	24	185	80	62	32	21	5
2007	2	16	28	27	177	66	57	53	19	1
2008	1	9	17	23	146	67	52	32	21	4
2009	1	11	23	26	66	45	28	52	18	2
2010	1	6	14	19	89	50	27	48	14	4
2011	0	6	10	19	97	34	30	43	9	5
2012	2	13	1	16	69	29	24	44	8	1
2013	0	12	5	15	100	37	23	40	8	2

Tabel II Broedvogels Korendijksche Slikken**Bijlage A**

Overzicht regelmatige en onregelmatige broedvogels KS periode 1991 t/m 2013, opgemaakt op 04-09-2013. Informatie over 2010 t/m 2013 (4 seizoenen) ontbreekt. Dit overzicht exclusief 9 soorten weidevogels

Onregelmatig / verdwenen	Regelmatig	
Roerdomp	Fuut	Fitis
Blauwe reiger	Knobbelzwaan	Koolmees
Zwarte Zwaan	Grauwe Gans	Pimpelmees
Smient	Soepgans	Gaai
Wintertaling	Grote Canadese Gans	Ekster
Tafeleend	Brandgans	Zwarte Kraai
Blauwe Kiekendief	Bergeend	Vink
Torenavalk	Nijlgans	Kneu
Boomvalk	Krakeend	Putter
Patrijs	Wilde Eend	Rietgors
Kwartel	Kuifeend	
Watteral	Middelste Zaagbek	
Kleine Plevier	Bruine Kiekendief	
Watersnip	Buizerd	
Kemphaan	Havik	
Kluut	Fazant	
Wulp	Waterhoen	
Zomertortel	Meerkoet	
Turkse Tortel	Holenduif	
Ransuil	Koekoek	
Velduil	Witte Kwikstaart	
Ijsvogel	Winterkoning	
Grote Bonte Specht	Heggenmus	
Huiswaluw	Blauwborst	
Oeverwaluw	Merel	
Boerenwaluw	Zanglijster	
Roodborst	Sprinkhaanzanger	
Nachtegaal	Rietzanger	
Tapuit	Bosrietzanger	
Snor	Kleine Karekiet	
Spotvogel	Cettis Zanger	
Matkop	Zwartkop	
Staartmees	Tuinfluit	
Baardman	Braamsluiper	
Boomkruiper	Grasmus	
Spreeuw	Tjiftjaf	

Tabel III Broedvogels Korendijksche Slikken**Bijlage A**

Overzicht van incidentele en/of verdwenen broedvogels in de periode 1969-2013 op de Korendijksche Slikken.

Soort	bijzonderheden
Blauwe Reiger	In 1990 een paartje
Roerdomp	In 1987 laatste (waarschijnlijke) broedgeval
Zwarte Zwaan	Waarschijnlijk broedgeval in 2007
Smient	In de periode 1991-97 enkele mogelijke broedgevallen
Wintertaling	Incidentele broedvogel, voor het laatst in 2008
Tafeleend	Het laatste broedgeval vond plaats in 1995
Blauwe Kiekendief	Waarschijnlijk broedgeval in 1978
Torenvalk	Laatste broedgeval in 1997
Boomvalk	Incidenteel waarschijnlijk broedend, voor het laatst in 2007
Patrijs	In 1993 nog 5 paren; laatste broedgeval in 2002
Kwartel	Mogelijk in 2003 broedvogel
Waterral	Vermoedelijk ieder jaar, maar niet altijd vast te stellen
Kleine Plevier	In 1980 mogelijk broedvogel
Watersnip	In 1997 voor de laatste maal broedvogel
Kemphaan	In 2002 voor de laatste maal broedvogel
Kluut	Na 2002 geen broedvogel; voordien incidenteel met in 1994 4 paren
Wulp	In 1992 sterk territoriaal gedrag
Zomertortel	Voor het eerst in 1993. In 2007 4 paren. Na 2008 niet meer.
Turkse Tortel	Eenmalige broedvogel
Ransuil	Voor het laatst broedend in 2009
Velduil	Waarschijnlijke broedvogel in 1978
IJsvogel	Broedgevallen in 2007 en 2008; in 2006 mogelijk broedend
Grote Bonte Specht	Incidentele broedvogel sinds 2002
Huiszwaluw	Na 2000 niet meer; in 1991 nog 26 nesten
Oeverzwaluw	Sinds 2000 in de meeste jaren broedkolonie; in 2008 37 nestholen
Boerenzwaluw	In de meeste jaren enkele broedparen
Roodborst	De laatste jaren incidenteel een paartje
Gekraagde Roodstaart	Vestigde zich in 2012 als nieuwe broedvogel
Nachtegaal	Voor het eerst in 1996. Sinds 2004 bijna jaarlijks. Maximaal 4 p.
Tapuit	In de jaren negentig enkele malen 'brutverdächtig'.
Snor	Na 1980 geen broedgevallen
Grote Karekiet	Laatste broedgeval in 1988
Spotvogel	Sinds 1987 incidenteel. In 2012 2 paren
Grauwe Vliegenvanger	Vestigde zich in 2012 als nieuwe broedvogel
Matkop	Broedgevallen in de periode 2002 t/m 2006. In 2012 weer
Staartmees	In 2009 voor het eerst aanwezig
Baardman	Voor het laatst broedend in 1980. Tussen 2002 en 2012 incidenteel
Boomkruiper	Eerste broedgeval in 2008
Spreeuw	Met zekerheid voor eerst broedend in 2013

Korendijsche Slikken

Broedvogels 1969 - 2013

Tabel IV

Soort / jaar	1969	1978	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Fuut		6	6	7	7	ng	2	1	3-4	4-5	3-4	3	ng	4	10	5	13	8	3
Roerdomp	1	0-1								0-1									
Blauwe Reiger													1						
Knobbelzwaan		2	3	1	2	1	1	1	ng	1	2	3	4	3	3	4	4	2	2
Zwarte Zwaan																			
Grauwe Gans											2	2	ng	2	2	2	4	7	3
Soepgans																			
Grote Canadese Gans																			
Brandgans																			
Bergeend	30	6	6	7	9	6	4	5	6-8	10	20	15	4	9	11	16	19	17	17
Nijlgans															2	2	4	2	4
Smient														0-1	0-1		1?		
Krakeend	1?	9	7	12	2	3	11	5	6	24	25	22	ng	24	46	33	45	36	47
Wilde Eend	125	125	250	187	134	ng	ng	ng	ng	150	244	250	101	106	63	191	237	211	214
Wintertaling	2?	1-3	1	0-1						0-2	?	2		2	1	1?			
Zomertaling	4	1	1	2	2	3	3	3	3	1-3	1-2	1	4	5	3	5	2	5	5
Slobeend	25	25	28	39	31	ng	ng	ng	ng	35	62	71	45	63	60	62	56	50	56
Tafeleend		0-1		1		1		1		0-1	1	1?		0-2	0-1			1	
Kuifeend		7	14	10	8	ng	10	ng	ng	12	15	16	12	31	20	25	30	27	28
Middelste Zaagbek			1		1	1?	1	0-1	0-1	1-3	0-1	1-2		2	2	1	2	1	1
Blauwe Kiekendief		1?																	
Bruine Kiekendief	1	3	4	5	5	3	4	5	5	5	4-5	3	ng	4	3	3	4	4	5
Buizerd																		1	
Havik																			
Torenvalk																		1	1
Boomvalk																1			
Patrijs		brv	2	2	2	1	1	1?	1?			1	2	1	2	5	2	1	1
Kwartel																			
Fazant	25	brv	35	brv	21	ng	ng	ng	13	20	20	16	14	22	29	34	28	30	25
Waterral	brv	brv							0-1							?	1		
Waterhoen	12	brv	5	6	3	ng	8	ng	ng	1	2	3	6	1	2	2	3	5	5

Soort / jaar	1969	1978	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Merel	4	4	5	5	7	ng	7	3	2	4	2	6	ng	4	6	9	8	9	5
Zanglijster			1	1	1	ng	2	1	-	-	1	-	ng	1	1	2	3	3	2
Sprinkhaanzanger				3	4	3	3	3	7	9	4	8	ng	14	16	8	15	10	3
Rietzanger	10	31	18	22	20	ng	13	15	20	31	29	39	ng	41	76	71	81	87	95
Bosrietzanger		90	30	42	40	ng	28	23	15	27	83	90	ng	70	91	98	79	96	129
Snor	25	2	0-1																
Kleine Karekiet	150	16	15	25	14	ng	8	16	19	62	85	81	ng	65	99	100	54	64	68
Grote Karekiet	1-2	2	2	3	3	3	3	1	2	2	1								
Cetti's Zanger																			
Spotvogel										1	1	1	ng			1			
Zwartkop																	1	2	
Tuinfluit												4	ng	4	4	4	7	5	6
Braamsluiper															1				2
Grasmus	2	2	2	2	1	ng	ng	2	ng	1-2	3	2	ng	6	11	19	18	16	12
Tjiftjaf													1	ng	1	1	1	1	2
Fitis			8	24	26	ng	24	19	27	38	92	87	ng	68	47	90	87	72	84
Grauwe Vliegenvanger																			
Koolmees																			
Pimpelmees																			
Matkop																			
Staatmees																			
Baardman	125	3	5																
Boomkruiper																			
Spreeuw																			
Gaai																			
Ekster									1	1	1	2	ng	1	2	3	4	4	3
Zwarte Kraai					1			2	1	3	3	4	ng	5	7	7	4	4	4
Vink																			
Groenling							1		2				1	ng	1			1	
Kneu	10	4	3	2	4	ng	14	2	4	13	6	9	ng	8	14	11	8	14	8
Putter							2										1		
Rietgors	100	brv	brv	88	58	ng	44	40	37	79	116	111	ng	102	97	91	86	76	80
96	34	43	41	40	42	40	42	40	40	42	42	48	-	47	51	50	51	54	51
	837	624	791	868	865	279	689	526	571	1038	1299	1446	-	1260	1400	1602	1705	1617	1670

Soort / jaar	1997*	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012
					MKZ											ogels + kleiput	BMP (Paul)
Fuut	13	5	9	8		7	5	7	5	5	8	7	4	6	8	1	1
Roerdomp																	
Blauwe Reiger																	
Knobbelzwaan	2	2	2	2		2	1	2	2	2	2	2	1	1	2	1	
Zwarte Zwaan											0-1						
Grauwe Gans	11	7	34	15		54	43	72	89	103	95	105	106	84	62	74	17
Soepgans						n.g.	n.g.	5	2	1		1					
Grote Canadese Gans						2	1	2	1	2	4	3	3	2	3		2
Brandgans								3			1	71	162	236	475	741	
Bergeend	16	16	19	12		21	24	20	14	16	21	23	17	23	11	4	9
Nijlgans	5	3	5	7		10	6	6	6	3	9	7	6	6	2		1
Smient	?																
Krakeend	50	54	60	62	47	33	19	22	23	23	28	17	23	14	10	1	-
Wilde Eend	172	167	270	290		178	172	132	145	135	134	135	119	103	118	48	15
Wintertaling				1		1	1	1				1	0-1				
Zomertaling	6	7	3	1	1	1		4	2	2	2	1	1	1	1	2	
Slobeend	50	46	58	49	34	34	11	30	25	14	16	9	18	11	12	10	-
Tafeleend																	
Kuifeend	25	34	37	36	28	46	36	22	26	21	23	12	16	15	14	12	2
Middelste Zaagbek	5	6	2	4		4	4	4	4	1	3	3	1	3	4	2	2
Blauwe Kiekendief																	
Bruine Kiekendief	5	4	5	6		5	3	6	5	4	4	3	4	4	5		-
Buizerd	1					1		1	1	1	1	1	2	1	2	1	1
Havik	1			1		2	2	2	2	2	2	2	2	3	2		1
Torenvalk	1																
Boomvalk		1								0-1	0-1			0-1			
Patrijs	1	1	1	1		1	1										
Kwartel							1?										
Fazant	32	30	27	22		20	20	22	17	14	13	10	9	10	13	1	1
Waterral			2	4		2	1-2			?	0-1	1					1
Waterhoen	1	2	4	1		2	1	2	1	1	2	1	1		1		

Soort / jaar	1997*	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012
					MKZ											weidev ogels + kleiput	BMP (Paul)
Meerkoet	82	68	68	54		40	26	35	29	29	37	32	44	26	21	10	
Scholekster	45	37	43	30	28	25	31	27	33	24	27	23	26	19	19	16	
Kievit	193	199	223	197	193	240	207	249	184	185	177	146	66	89	97	69	
Kleine Plevier																	
Watersnip	1																
Kemphaan	1	1	1			1						0-2					
Kluut			1			1											
Grutto	123	125	111	93	101	88	94	93	83	80	66	67	45	31	34	29	
Wulp										1							
Tureluur	57	54	57	47	69	68	71	75	64	62	57	52	28	27	30	24	
Holenduif	6	6	6	4		1	3	1	1	1	2	2		1	2		brv
Houtduif	19	15	13	8		8	10	9	7	5	7	13	13	7	4	1	1
Zomertortel								1			4	1					
Turkse Tortel																	
Koekoek	3	5	6	5		3	3	3	2	2	3	2	3	3	3		1
Ransuil			1										1				
Velduil																	
Ijsvogel										?	1	1					
Grote Bonte Specht						1	1	1					1	2	1		
Veldleeuwerik	53	46	60	65	50	47	31	41	45	32	53	32	52	48	35	43	
Huiszwaluw	2	1	1	2													
Boerenzwaluw	1	1	1	1		2	2	2	2	3	2	1	1	1	2	2	
Oeverzwaluw				1	12	10	10	13	14	24	13	37	34	49	8	7	
Graspieper	44	40	50	37		30	32	25	21	21	19	21	22	15	10	8	3
Gele Kwikstaart	17	5	4	9		5	3	3	9	5	0-1	4	2	5	6	1	
Witte Kwikstaart	5	3	5	4		3	4	6	5	4	3	4	5	3	4	1	
Winterkoning	14	36	29	54		52	62	58	81	67	91	69	50	44	43	3	23
Heggenmus	11	26	19	24		34	49	47	44	69	74	53	49	32	40		15
Blauwborst	113	90	84	100		53	70	63	52	60	37	52	63	51	49		14
Roodborst							1		1	1	1	1			1		1
Gekraagde Roodstaart																	1
Nachtegaal								1	1	1	3	1	3	4			2
Tapuit	3	1	1	1		1	0-1							0-1			

Soort / jaar	1997*	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012
					MKZ											weidev ogels + kleiput	BMP (Paul)
Merel	7	12	8	11		12	18	17	15	16	9	16	19	12	16	2	6
Zanglijster	2	4	7	3		2	7	5	8	4	6	7	5	3	4		4
Sprinkhaanzanger	6	7	7	14		8	13	12	11	13	13	8	12	9	11		7
Rietzanger	96	115	105	175		121	121	135	114	117	162	151	200	155	205		36
Bosrietzanger	127	103	89	88		84	78	76	89	123	79	91	103	78	74		11
Snor																	
Kleine Karekiet	70	64	77	67		52	58	84	81	73	65	75	85	99	54	1	10
Grote Karekiet																	
Cetti's Zanger											1	1	2	8	10		3
Spotvogel	1	2	1				2		1					1	1		2
Zwartkop	3	2	3	9		5	6	8	8	7	13	10	10	12	16		13
Tuinfluit	7	8	9	15		16	21	24	27	14	32	34	29	30	27	2	18
Braamsluiper			1				1	1	1	2	1		2		1		1
Grasmus	27	31	22	41		33	34	28	27	34	26	28	34	54	54	2	6
Tjiftjaf	11	12	14	15		19	35	42	31	39	44	57	44	40	54	3	20
Fitis	74	74	73	100		72	84	97	125	125	108	139	105	109	112	3	30
Grauwe Vliegenvanger																	1
Koolmees						1	3	1		2	4	3	6	6	3	2	3
Pimpelmees									1	1	2	2	3	3	4		3
Matkop						1	1	1	2	1							
Staartmees													1	1			
Baardman						0-1	3	2	1	2				2	2		
Boomkruiper												1	1	1	1		1
Spreeuw													?	?	?		
Gaai		1	1				1			1			1	1	1		
Ekster	3	3	4	3		1	1	1	1		2		1			1	
Zwarte Kraai	3	4	3	4		4	4	3	4	6	7	7	4	5	8	1	2
Vink	1					1		1	1	1	5	3	5	7	9		6
Groenling			1						1			2	1	4	11		4
Kneu	13	21	23	19		14	16	12	12	9	9	13	12	13	14		7
Putter						2	1	3	3	4	4	8	7	9	15		7
Rietgors	93	78	90	88		43	57	52	51	53	54	60	52	55	49	1	13
96	55	52	56	52	-	60	58	61	60	60	59	63	62	61	63	36	45
	1734	1685	1860	1910	-	1630	1625	1723	1663	1673	1691	1745	1747	1697	1911	1130	328